

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

1249

ԿԵԼԵՆՈՒ

ԹԻԻՆԻ

Մ. Յ. Ե. ՊԵՂ. ՊԵՅԻԹԻ

ԳԵՐՄԱՆԵՆԻ

ՆԻՒՅԻ

11921

Ի ՉՄԻՒՆԵՆԵ

1838

Հայրաշունչի Երկրամբարան
R. 92
Գ. Ա. Բ. Ն. Ո. Թ. Ի. Ե. Ք.

Մ. Յ. Ը. ՊԱՂԱՅԻԹԻ

ԳՆՐՄԱՆԱՅԻ

ՆՐԷԻ.

Որ նամակի ձևով իր եղբայրներուն գրեր է:

Թարգմանեալ է Գաղղեական է Նայ:

Ի ՔՄԻԻՌՆԵՆ

Տպագրութեամբ Նօման Նալոգի:

1838.

11921

Sett of copy... st. of... 1838

1838

Գ Ե Ի Ե Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ք

Մ . Յ . Ե . Պալպայիթի Գերմանացի
Հրէի :

Ո՛վ առնաս իրէն էդէսք ի՛ն :

Չեզի բարե կրնեմ՝ Եբրահամու, Իսա-
հակայ, ու Յակոբայ Եստուծոյն անու-
նովը . որնոր ճշմարտութեան, արդարու-
թեան, սրբութեան ու ողորմութեան Ես-
տուածն է : Ես պզտիկ գրութիւնս ձեզի
խրկելով՝ ես իս մէկ մեծ պարտքէ մը խա-
լըսած կրսեպեմ : Չեզի զրուցելու նիւ-
թըն՝ խիստ մեծ ու շատ հարկաւոր է, թէ
ինձի ու թէ ձեզի : Ուստի ձեզի կաղաչեմ,
որ զրուցվածքիս ձեր շատ բարակ չիքնեք,
այլ՝ ըսած խօսքերս ուշադրութեամբ մտիկ
ընեք :

Ես գարուս մէջը՝ որ մենք գտնրվեր ենք, օգ-
տակար գործքեր խիստ շատ կը լրանկոր :
Ենհամար դիպուածներ վրայի վրայ կը պա-
տահինկոր : Եմմէն մարդ կը փափագի-
կոր՝ որ ամմէն օրվան լուրերը իմանայ :
Կարդալը՝ իմանալը ու սորվիլը ամմէն մարդ
կուզէ, ու ամմէն բանի մէջ իր օգուտը կը-

17249

փրճարուէ : միայն իր յաւիտենական օգուտը փրճարողները քիչ կան : Մարդիկ ամմէն բանին ետեւէն կիյնան ու կը սորվին կոր . բայց միայն իրենց սիրտը , ու ան մեծ ու փրկաւէտ ճշմարտութիւնները՝ որնոր Նարերարն ՄԾ Սովսէսին ու ուրիշ իր ծառաներուն բերնովը մարդու յայտներ է , անոնք սորվող ու փնտռող չի կայ : Մնաց որ՝ ինչ օգուտ է մարդու , որ ամմէն գիտութիւնները սորվի , ու ճշմարտութեան ու արքայուն ճամբան չի գիտնայ : Ինչ օգուտ է մարդու , որ բոլոր աշխարհը մաստրկի , ու իր հոգին կորսընցունէ :

Վաւիթ կըսէ թէ “ וְאֵלֵינוּ יְהוָה יִשְׁמָע וְנִשְׁמָע וְנִשְׁמָע ” וְנִשְׁמָע : Իմաստութեան սկիզբը՝ Ահհօվային վախն է ” Սող . * ՃԺ . 10 : Եստուծոյ վախը ուրիշ բանով աւելի յայտնի չըլլար , բայց եթէ անոր խօսքը պատուելով , որնոր բոլոր ճշմարտութեան ու իմաստութեան մի միայն աղբիւրն է : Բայց ան իմաստութիւնը՝ որ Եստուծոյ վախը մեր սրտին մէջը կազդէ , թէ որ չի գտնանք նէ գիրքերուն Վրքին մէջը՝ որնոր մենք† וְנִשְׁמָע ՄԾ Վիրք կը-

* Եստուծոյ վախն ու իմաստութեան մի միայն աղբիւրն է , ՃԺ :

† Արքայեցիք ՄԾ աշունչ Վիրքը երեք

կոչենք, ուրիշ տեղ մը կրնանք մի գտնալ :

Իրաւ է որ՝ մարդոց շինած գիրքերը շատ աղվոր ու օգտակար բաներ մեզի կրնան սորվեցնել աս մեր ներկայ կենացը վրայօք : մնաց որ՝ անտեսանելի աշխարհին, ու մեր հանգերձեալ վիճակին վրայ՝ ստոյգ բան մը չեն կրնար զրուցել . ու ան գիրքերուն մէջը Մճաշունչէն փոխ առած ճշմարտութիւններ բեմ կրգրտնրվինալ նէ, աւելի կ'ի պակաս վտանգաւոր սխալներով միշտ խառնած են : Ուստի մենք չենք կրնար բոլորովին ան գիրքերուն հաւատալ, ու չենք պարտաւորիր ճշմարտի պէս անոնք ընդունիլ . բայց միայն ՄՅ անսխալ խօսքին համեմատ եղողները կրնանք ընդունիլ : ՄԶ քննութիւնները ընելէն ետքը՝ հիմայ ձեզի համառօտ հասկըցունեմ թէ ես ի՞նչպէս աս Սուրբ Վերքը կարդալով՝ ինքիրմէս զՄտուած ու իմ սիրտս ճանչցայ :

մասն կրբաժնեն . որոնք են תורה פשוטה , այսինքն՝ ( ) օրէնք . תורה נבואית , այսինքն՝ Մարգարէք . כתובות , פסוקים , այսինքն՝ Վերքուածք . ու աս երեք բառերուն սկզբնատառերովը կը շինեն תורה פשוטה , բառը , ու այսպէս կը կոչեն Մտուածաշունչը :

Բայց աս պատմութիւնը ընելէս առաջ՝ ինչպէս նաև Դո՞ւ Լ՛՛՛՛ Յայտնութեց Վիրքը ամմէն մէկ բացած ատեննիս, թագաւոր մարդարէին հետը բոլոր սրտանց զրուցենք “*מִתְּחִלָּה מִתְּחִלָּה מִתְּחִלָּה*”
 Խալ էէնայ մէտտելէն նիֆլաօն թիֆօտալէն
 Լ՛՛՛՛ Վրենիս բաց՝ որ օրէնքիդ մէջը եղած զարմանալու բաները տեսնամ” Սաղմ . *ՃԺԺ . 18:

Թէ որ կուզենք որ Լ՛ստուծոյ խօսքը հասկընանք, պէտք է որ աղօթք ընենք: Ու աս պարտքըս զանց ընելուն համար է որ, Լ՛՛՛՛ ճաշունչ Վիրքը կարգացող շատ մարդիկ՝ Լ՛՛՛՛ ճաշունչին մէջը Լ՛՛՛՛ իմաստութիւր ու զօրութիւր գտնալու տեղը, զիրենք գայթակղեցունելու ու իրենց դպչելու հազար տեսակ բաներ կը դրանան: Ու ասկէց ալ բընական բան չի կրնար ըլլալ: Ասան զի կոյր մարդուն ամմէն բան սև կերևայ, նաև նոյն իսկ արևը: Լ՛նմաքուր, զգայական, հրպարտութիւր ու նախապաշարմամբ լցված մարդուն՝ սրբոց Արքայն ու ողորմութեան Լ՛ստուծոյն խօսքերէն աւելի դպչող ու ներհակ բան մը չի կրնար ըլլալ. վն՝ զի անիկա հեղ ու խոնարհ սիրտ ունեցող մար-

* Լ՛ստ Էօլմանասնից, ՃԺԺ . 18:

դիկներուն հետը մէկ տեղ բնակելու խօսք տրւաւ :

Ուրիշ բան մըն ալ կայ, որ պինտ առաջ անկէց կուզեմ ձեզ խալըսցընել . այսինքն վիճաբանասիրութենէ : Ա իճաբանասիրութիւնը անանկ մէկ բան մըն է՝ որ հպարտութիւնը կըսընուցանէ, ատելութիւն կըծընանի, ու սիրտը չիդարձընէր : Ուրեմն վիճաբանասիրութենէ հեռու կեցէք . նախապաշարմունքներէն ազատ եղիք, ու աղօթք ընելով Դ՞՞ Սուրբ Գիրքը ձեռքերնիդ առէք, ու ասանկ ընելէն ետքը՝ կաղաչեմ որ ձեզի զրուցելու խօսքերս ուշադրութենով կարդաք : Կարելի է որ՝ կարդացած ատեննիդ, թէ աս աշխարհիս և թէ հանդերձեալ կենաց համար՝ ձեզի շատ հարկաւոր եղող նիւթերուն վրայ՝ ձեր քանի մը տարակոյսներնուդ լուծմունքը գտնաք, ու շատ ուրախանաք : Ըստուած տայ որ այնպէս ըլլայ :

Այս Ա իւրթեմպերկի տէրութե մէջը՝ Ա . . . քաղաքը ծնայ . ու բաղդէս՝ անանկ որդեսէր ծնողք ունեցայ, որ խնամքով իս մեծցուցին ու կրթեցին . ու շատ օգտակար բաներ ինծի սորվեցունել տրվին : Այս իմ տղայութեան օրերըս՝ ուրախութեան ու զբօսանաց մէջ անցուցի, որնոր տղայոց բնականն է : Իմ

ծնողքս ուզեցին իս վաճառական ընել, ես
 վաճառականութիւն չէի սիրեր, անոնց հաս-
 կրցուցի, անոնք ալ իմ ուզելովս ժամա-
 գործի մը քով իս աշկերտ դրին: Թե-
 պէտեւ դեռ պղտիկ էի, բայց աշխարհըս՝
 ու անոր զուարճութիւնները ու խաբէու-
 թիւնները աղէկ ճանչցայ: Տեսարան-
 ները, սրճարանները, երաժշտական
 հանդէսները, ու կաքաւ երթալը՝ ին-
 ծի երջանկութիւն կրտեպէի: Մ'նաց որ՝
 աշխարհիս 'նայելով՝ պարկեշտ ու անմե-
 ղադրելի կեանք մը կանցունէիկոր: Աւ-
 թէպէտ աս զուարճութիւնները կրվայե-
 լէիկոր, ու աղէկ համարում ալ ստացեր
 էի, բայց իմ հոգիս միշտ անհանգիստ էր,
 ու բանէ մը չէր կրնար գոհ ըլլալ: Ամեն
 մէկ զբօսանքէ ետեւ՝ դատարկութիւն կամ
 ունայնութիւն մը կրգգայի, ու հոգւոյս մէջը
 ճշմարիտ ուրախութիւն մը չըլլալը, ու Աս-
 տուծոյ խաղաղութեանը մասնակից չըլլալս
 ալ աղէկ հասկըցեր էի: Աւ ի՞նչպէս կրը-
 նայ ըլլալ, որ աս աշխարհիս կորստական
 ու անցաւոր բաները կարենան մեր անմահ
 հոգին գոհ ընել: Յաւիտենական բանը՝
 յաւիտենական ու անվախճան բանով
 միայն կրնայ սնանիլ, ու մարդուս հոգին
 Ամենակարողին աթուէն եկած հոգիովը

միայն կրնայ կենդանի մնալ : Այս աղէկ փորձեցի ու հասկըցայ որ , աս կեանքիս մէջը երջանիկ ըլլալու համար , ու մեռնելու ատենը՝ հանգիստ ու ուրախ ըլլալու համար , հոգւոյս ուրիշ բան մը պէտք է . ու աս ուղորմելի աշխարհս չի կրնար անիկա իմ հոգւոյս պարգևել :

Ասանկ տժգոհ մըամբտուքներու մէջ ըլլալով՝ սկսայ Դ՞՞ Վստուածաշունչ Վիրքը կարգաւ : Այս կարգացմունքը՝ ինծի շատ լոյս տրւաւ իմ անձիս վրայօք : Շ ուտ մը հասկըցայ որ , իմ խորհուրդներըս՝ իմ յօժարութիւններըս՝ իմ խօսքերըս ու գործողութիւններըս Վստուծոյ օրէնքին դէմ են : Շ ուտ մը հասկըցայ որ , ես մէկ յանցաւոր մեղաւոր ու խեղճ ստեղծուած մընեմ եղեր , ու աս վիճակովս բնաւ չի պիտի կարենամ սրբոց Արբոյն երեսը տեսնալ :

Վճաշունչ գրոց մէջը իմ կեանքիս հայելին ու աս խօսքըս գտայ . “Մարդկանց սրտին երևակայութիւնը տղայութեան ատենէն՝ աւրած է” Օ՞ննդ , ք . 21 . որ իմին ինչ ըլլալըս ինծի աղէկ մը կը հասկըցունէր : Սրտիս մէջը խաղաղութիւն չունենալուս համար՝ սիրտս միշտ անհանգիստ էր : Վնմարութիւն խորհուրդներովըս՝ ու անխելք խօսքերովս Վ՞՞ դէմ մեղանչելուս համար , խղճմտանքս զիս միշտ

իմ հարկաւոր պարտքիս քովը բան մը չէին սեպվեր : Ա՛յ զի բնաւ չէի կատարերկոր ան մեծ պատուիրանքը , թէ “Վ. ու ընկերդ՝ քու անձիդ պէս պիտի սիրես” : Ուստի բոլոր իմ արդիւնքներըս՝ իմ աչքիս չէին երևարկոր , ու ան պատճառաւն ալ՝ բնաւ արդարութի մը չունէի , որ Մ. յ առջևը հանեմ : Ու ան տրտում վիճակին մէջը՝ աղէկ զգացի Մ. յ ան խօսքերուն ճշմարտութիւնը՝ զօրութիւնը՝ ու դառնութիւնը , թէ

אָרֶוּר אֲשֶׁר לְאֲדָרְקָרִים אֶת־דְּבָרֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
 לְעֵשׂוֹת אוֹתָם

առաւել քան ինչ որ երբեք չէի արեւել արեւմտաց
 ապօրէն լաւատօ՛ւն օրէն . Մ. յիծեալ ըլլայ ան որ
 աս օրէնքին խօսքերուն մէջը չի կենար՝ ա-
 նոնք ընելու” : Եւրեւր ( ) Են . իէ. 26 : Ինչ-
 չու որ՝ պարտական եղայ իմ վրաս դարձը-
 նելու աս վճիռը՝ որով Մ. յ առաջուց վճուեր
 էր իմ դատապարտութիւնս :

Իրաւ որ՝ Մ. յ իրեն բարերարութիւնը իս
 պահեր էր , որ մեծ մեղքերու մէջ չիյնամ .
 որք են՝ սպանութի , գողութի , շնութի , ևն .
 բայց աս ալ աղէկ գիտէի որ բնաւ զՄ. յ չեմ
 սիրած բոլոր սրտանց՝ բոլոր հոգւովս՝ ու
 բոլոր ուժովս :

Ա՛յ ինձ . ճորչապի առիթներ ձեռքս ան-
 ցաւ , որ ես իմ անձնասիրութիւնս՝ մարմնա-

պաշտուիրս՝ կի՛մ աս կի՛մ ան երկրաւոր ու մարմնաւոր առարկաներուն համար ունեցած անցաւոր յօժարուիրս ու սէրըս ազէկ կրցայ ճանչնալ : Ատոյգ է որ՝ կռապաշտութիւնս վաճ մեղքը ինձմէ հեռու էր . բայց ես իմ սրտիս մէջը մէկ տեսակ աւելի նուրբ կռապաշտութիւն մը գտայ , որ ան ալ կռապաշտութե՛ս պէս զգուելի է : Ասան զի խել մը բաներ կար՝ որ Աստուծմէ աւելի կը սիրէի , ու Աստուծմէ աւելի անոնց յոյս դրէր էի ու կը հաւատայիկոր . աս պատճառաւս՝ փայտեղէն կի՛մ քարեղէն կուռքերուն դիմացը ծունկ դնող կի՛մ ծնրադրուի ընողներուն պէս՝ յայտնապէս յանցաւոր սեպ վեցայ :

Աս ալ շատ ուշ իմացայ , որ ամմէն տեսակ սրտնեղուի , բարկուի , ատելուի , նախանձ , ազահուի , ու ասոնց նման կիրքերը , Աստուծոյ առջևը՝ գողութե՛ն ու սպանուե՛ն պէս մեծ մեծ մեղք են եղեր . վասն զի գրված է՝ « Ինչաւ պիտի չի ցանկաս » : Աստուծոյ առջևը՝ որնոր քննող է սրտից , մարդուն պինտ ծածուկ խորհուրդները ու գործքերը յայտնի են . այնպէս որ՝ « Ալ որ կնկան մը երեսը նայելու ըլլայ՝ անոր ցանկալու համար , արդէն իր սրտին մէջը յանոր հետ շնութիւն ըրած կըլլայ » :

Կամաց կամաց սկըսայ սորվիլ ու հասկը-
նալ, թէ ինչո՞ւ համար Մատուած մեղի օ-
րէնք է տըւեր : () րէնքը մեղի անոր համար
տըւեր է, որ մենք մեր բարոյական զօրու-
թիւնը կարենանք փորձել, այսինքն՝ որպէս
զի մեր անկարութիւնը ու մեր մեղաց վիճա-
կը հասկընանք ու զգանք, ու աս միջոցովս
ալ՝ յորդորվինք՝ նորէն շնորհք ուզելու ու
մեր մեղացը թողութիւնը խնդրելու :

Ո՛վ սիրելի եղբարք իմ՝ որ աս գրուած-
քըս կըկարդայքկոր, թէ որ դուք ալ աղօթ-
քով ու աղաչանքով օրէնքը կարդալու ըլ-
լաք, ու մէջիեղած պատուիրանքներուն վը-
րայօք՝ ձեզ քննելու ըլլաք, կարելի է որ իմ
հասած նպատակիս դուք ալ շուտ կըհաս-
նիք : Ղուք ան ատենը կըճանչնաք որ մեղա-
ւոր ու յանցաւոր էք եղեր, և թէ՛ ձեր չար
միտքերովը, ցանկութիւններովը, ու գործքովը՝
արդարապէս արժանի էք եղեր ան անէծ-
քին, որնոր Մատուած տըւաւ իրեն օրէնքը
չի պահողներուն :

Ղաւիթ մարգարէն ինչ վիճակի մէջ որ
ի՞ ու* լըսաղմոսները գրեցնէ, ես ալ նոյն
վիճակին մէջը գտնուվելով, ու ես ալ անոր
պէս՝ «Ղիստ շատ տկար ու ինկած ըլլալով»,

* Ղստ Էօլմանասնից, լէ :

Սապ, * ԼԸ, 7. ու անոր պէս “ Իմ անկողինս արցունքովս թրջելով ”, Սապ, Կ, 7. ետքի ներդու թեանս մէջը՝ առ Մատուած աղաղակեցի, ու ան ալ իր սրբութեան ամուսնէն իմ աղաչանացրս ձայնը լսեց: Սիշտ օրհնեալ ըլլայ Մատուծոյ անունը. իմ վերայիս երկինքը պայծառացաւ, ու Մատուածային լուսոյն շողը թափանցեց անցաւ ան մու թամպերուն մէջէն, որոնք որ իմ հոգիս պատածի պէս էին: Մատուծոյ սիրոյն ձայնը իմ սրտիս մէջը խօսեցաւ, ինծի ըսելով՝ Յաւիտենականը ողորմած է. մեղաւոր մարդուն մեռնիլը չուզէր, այլ՝ աւելի կուզէ, որ մեղաւոր մարդը դարձի գայ ու կենդանի մնայ. Եւրեւեւ. ԼԿ, 11: Մա լոյսին ետեւէն իր թալով՝ աղէկ հասկըցայ, որ յաւիտենական ու հզօր Մատուածը՝ ողորմած, գթած, երկայնամիտ, բազումողորմ, ու ճշմարիտ է եղեր. Եւրեւ, ԼԿ, 6: Մա ալ իմացայ որ կատարելապէս ազատ է իր ուղած կերպովը իր շնորհքը տալու, ու իր խօսքովն ալ սահմանելու ան միջոցը՝ որով որ մեղաւորը կրնայ ան շնորհքը ընդունիլ:

Մատուածաշունչ գրոց նայելով, մեր բռնելու ճամբան պիտի ըլլայ՝ Մատուծոյ ու

* Ըստ Եօթնամեանից, ԼԷ, 7:

իրեն խոստմանցը սրտանց հաւատք ու կա-
տարեալ յոյս : Այս պատճառաւ մեր հօրը
Աբրահամու վրայ կը զրուցվի թէ , Աստու-
ծոյ առջին արդարացաւ , ոչ թէ իր գործ-
քովը , այլ իր հաւատքովը . վասն զի անոր
համար գրված է : וְאֵמֵן בְּרַחֲמֵי יְהוָה שֶׁבְּיָדָיו צְדָקָה :
Վէհէ-ի-ն պատեհ-հօմայ վատեխնէ-վէ-ս և 3 է-պատ-
այ : “Ու անիկա Ահհօվային հաւատաց , ու
հաստատուլ անոր արդարութիւն սեպ-
վեցաւ” . Օննի . ժե . 6 : Անկէց ետքը
սկըսայ Երբ-բար-սո-պան-ը զոհերուն կամ պա-
տարագներուն օրէնքը մտմտալ ու քննել :
שְׂמֹחַ לְחַיֵּי זֶ־נִשְׂמָחֵם אֲנִי וְנִשְׂמָחֵם יְהוָה , Աս-
տուած զոհը հաստատեց , որ անով իր շը-
նորհքը ու թողութիւնը տայ . վասն զի գրու-
ված է 1) Ե-պ . ժէ . 11 : בְּרַחֲמֵי יְהוָה שֶׁבְּיָדָיו צְדָקָה :
3) Ե-պատ-հո-պան-է-Ֆէ-շ է-ե-խ-ի-է-ս . Ու ասն զի
աս արիւննէ որ հոգւոյն մեղքը պիտի քաւէ” :
Ու Աւելց , Ե , 10 : “Ահարոն տարին հեղ մը
քաւութիւն պիտի ընէ՝ մեղաց թողութեան
արիւնովը , որ քաւութեանց համար ե-
ղած է” :

Ասոնցմով սողէկ մը հասկըցայ որ , թէ որ
մէկը քաւութեան զոհը զղջացող ու խոնարհ
սրտով մը ու Աստուծոյ խոստմունքներուն
ճշմարտապէս հաւատալով ըներ նէ , ան
ատենը միայն կրնար Աստուծոյ շընորհ-

քը ու իր մեղաց թողութիւնը ընդունելու ։
 Մ'նաց որ' աս երկու հարցմունքիս ապա-
 ցուցութիւնը մինչև որ գտայ նէ , կտոր մը
 յոգնեցայ ։

Առաջին հարցմունքս աս էր . Աստուած
 առանց զոհից չէ՞ր կրնար մի թողութիւն
 ապալ : Տայց յետագայ երկու խորհրդածու-
 թիւնը իս շուտ մը համոզեցին բացասապէս
 այսպէս պատասխան տալու , թէ

1 : Աստուած անանկ չի կամիր . վասն զի թէ
 որ կամէր նէ , զոհերը ինքը չէր պատուիրեր :

2 : Արովհետև մենք խեղճ ու ողորմելի ըս-
 տեղծուած մըն ենք , պէտք է որ Աստուծոյ
 ըսածին հաւատանք ու հնազանդինք . ու
 պիտի չուզենք որ անոր խորհուրդ-
 ներուն խելք հասցունենք : Աբբոր
 անապատին մէջը՝ օձերը մեր հարբը
 խածիննէ , Ամենակարողն Աստուած՝ որ իր
 մէկ խօսքովը կրնար անոնց վէրքերը ա-
 ռանց գործիքի մը բժշկել՝ ու ըսնացրնել ,
 հրամայեց որ պղնձէ օձի մը վրայ նային , ու
 անանկ ըսնտան : Ան ատենին Աղեպ-
 տիկեանները՝ այսինքն թերահաւատները ,
 որ Աստուծոյ յայտնութեանը չէին ուզեր-
 կոր հաւատալու , ու դէպ 'ի ան փրկիչ օձը
 աչվընին վերցրնելու , խելք բանեցրնելով
 ու ըսելով՝ թէ տասնկ մէկ անխելք միջոց մը

ի՞նչ զօրութիւն կրնայ ունենալ, ու ի՞նչ
օգուտ կրնայ ընել. ան մտքի վրայ եղող
մարդիկներուն ամմէնն ալ՝ թունաւոր խա-
ծուածքէն ետքը՝ առանց ողորմութեան մե-
ռան. բայց անոնք՝ որ հաւատքով ու երախ-
տագիտութեամբ Մատուծոյ փրկութեան
միջոցը ընդունեցան, շուտ մը ըզընտցան.
ու աս կերպովս Մատուած անոնց հաւատ-
քին ու հնազանդութեանը փոխարէնը տը-
ւաւ :

Արեմն Մատուծոյ առջևը՝ մեղաւորիք
քաւվելը ու արդարանալը արեան զոհով
աներկբայ ճշմարտութիւն մըն է. աս միայն
ըսելով թէ, Մատուած ասանկ ուզեց՝ ու
ասանկ յայտնեց :

Արկորդ խորհրդածութիւնը՝ որ կտոր մը
խղճմտանքս շփոթեց զոհերուն վրայօք,
ասիկա էր : Աս ինծի կը հարցընէի. Մայց
աւօրվան օրըս՝ զոհը ուսկից առնելու ու ուր
տեղ ընելու է : Մենք խոտամանց երկրէն
հեռու ենք, Մատուծոյ խորանը աւբած է.
ան սուրբ քաղաքը՝ որ ատեն մը սյնչափ ե-
րևելի էր, ուր որ Մատուծոյ ժողովուրդը
կը ժողվըվէր Խորայէլին Սուրբ օրհնելու
համար, անոր Մէլուիաներ ըսելու համար
ու անոր տապանակին չորս կողմը մեծ զըն-
ծումներ ու հանդէսներ ընելու համար :

Հիմայ անիկա անապատ է դարձեր: Եւ աւ
 ցաւալի բան է երբոր մտմըտանք, թէ մեր
 ազգը իր հայրենիքէն հեռացեր է. ու առանց
 թագաւորի, առանց իշխանի, առանց զոհի,
 առանց խորանի, առանց քահանայի, և առանց
 դարբիրայի աշխարհիս ամմէն կողմը
 ցրուած է: Զրուած ըլլալովը, խիստ ու
 զորմելի վիճակներու մէջ ալ ինկած է:
 Ասան զի աքսորանաց մէջը ըլլալովը՝ անկա
 րելի բան է որ ܡܘܨܝ ֆէստի պատեքը,
 ܡܘܨܝ ܡܘܨܝ ܡܘܨܝ ܡܘܨܝ ܡܘܨܝ ܡܘܨܝ ܡܘܨܝ
 ու ուրիշ տօնախմբութիւնները Լստուծոյ
 դրած սուրբ օրինացը պէս կարենայ կատա
 րելու: Աւ քանի՞ դար է որ մենք աս
 ողորմելի վիճակիս մէջը կրգտնըվինք կոր
 ու երբ պիտի յուսանք, որ աս վիճակէն
 խալըսինք:

Ի վրայսր ամի՞ ուրիշ ազգաց հետ ալ մի
 ացած չենք: Իայց աս մեր ազգին կամ ժող
 ղովրդեանը ազգային պահպանութիւնը՝
 արդեօք դիպուածոյ գործք է մի, չէնէ մա
 նաւանդ Լստուծոյ բարկութեանը գործքն
 է մի. որ իր վրէժխնդիր ձեռքը մեր ժողո
 վրդեան վրայ ծանրացուցեր է:

Լս հարցմունքներուս լուծմունքը՝ յետա
 գայ խորհրդածութիւններուն մէջը գտայ:
 Առաջին աքսորը որ Ռաբելուն էր, 70

տարի միայն քշեց . ինչպէս որ Արեմիա
մարգարէն մարգարէացաւ . Աբէ՛՛ . ին՛ .
11 : Արկրորդ գերութիւնը որ ան ալ
Արևուրդ ( ) րէնայ , իմ՛ . ու Ուէէ 7 .
գուշակված է . թէպէտե աւելի ընդհանուր
կերպով մը գրված է , ու չէ կտրված թէ
որչափ ատեն պիտի քշէ , տասնը ութը դար
է որ կըքշէ կոր . ու այսչափ ատենէ 'ի վեր
մինչև աս օրըս մեր խեղճ ազգը Ա՛յ կարող
ձեռքովը պահպանված է :

Առաջին գերութիւնը՝ կռապաշտութեան
պատիժն էր : Արկրորդ գերութիւնը՝ ա-
ւելի մէկ մեծ մեղքի մը պատիժը պիտի ըլլայ ,
18 դարը՝ 70 տարիէն աւելի երկայն միջոց մը
ըլլալուն համար . վասն զի Ա՛ստուած արդար
է : Ու կռապաշտութենէ աւելի մեծ
մեղքը՝ որը կրնայ ըլլալ :

Մտմտանք նայինք : Ա՛յո՛ մենք աս ողոր-
մելի վիճակիս արժանի ենք : Իսոյց աս
վիճակս ն՛րբ պիտի լըմըննայ : Ա՛սոր
պատասխանն ալ Ա՛ստուծոյ պատգամաց
գրքին մէջը գտայ : Ա՛ն տեղը գրված է թէ ,
Ա՛ստուած՝ Աբրահամու , Իսահակայ ու
Յակոբայ խոստացաւ , որ աշխարհիս
բոլոր ազգերը անոնց զաւակովը պիտի
օրհնըվին : Յայտնի կերևայ՝ որ աս խոստ-
մունքըս մարմնաւոր ու ժամանակաւոր

օրհնութեան համար չէր . վասն զի ազգաց
պիտոյքը՝ իրարմէ շատ տարբեր են ու շատ
կրփոփոխին . այլ ՚ի հարկէ հոգևոր օրհ-
նութեան համար էր . որովհետև աշխար-
հիս բոլոր ազգերը՝ ամմէն կլիմայի տակ ,
ամմէն դարերու մէջ , ու քաղաքականու-
թեան ամմէն աստիճանի մէջը՝ միև նոյն հո-
գևոր պիտոյքը ունին . այսինքն Մատուծոյ
հետը հաշտրվելուն պիտոյքը կամ կարօ-
տութիւնը ունին :

Արիշ մէկ մտածութիւն մը կամ քննու-
թիւն մըն ալ կայ զոհերուն վրայօք՝ որ շատ
ատենէ ՚ի վեր մեր կողարցը շատերուն քար
գայթակղութեան եղաւ . ու նաև ինծի շատ
մեծ ու անհանգիստ տարակոյսներ պատ-
ճառեց : Մհա այս է . Մն Խորայէլի Մատ-
ուածը՝ որ Սնվսէսի բերնովը հաշտու-
թեան ու թողութեան համար հարկաւոր
միջոցի մը պէս զոհերը մեզի ցուցըցեր էր ,
նոյն Մատուածը իր ետքի քանի մը մարգա-
րէներուն բերնովը կը յայտնէկոր որ զոհ
չուլէր , ու զոհէն բնաւ չի հաճիր . զոհէն
ձանձրացեր ու կշտացեր է , ու Խորայէլացիի
ձեռքէն բնաւ զոհ չէր ուզած . Լն : տես
ա Ստմուէլ . ԺԵ . 22 . 23 : Սողմ . *Ճ . 8—13 :

Ըստ Էօլմանսնից , խմբ :

Երեսնյ . 10 — 19 : Երեսնյ . 21 — 28 :
 Ժող . 12 : Հիմայ աս երկու տեսակ Մե-
 տուծոյ յայտնու թիւնները որ այսչափ ի-
 թարու ներհակ ու հակասական կերևան ,
 ի նչպէս կրնանք իրարու հետ յարմարցը-
 նել :

Դ՞ուտուածաշունչ Վիրքը ուշա-
 դրու թեամբ խորունկ մը կարգալով՝ աս
 բանիս վրայօք ալ աս պատասխանը գտայ :

Վ Լ տական տնտեսու թիւներ կամ կառա-
 վառու թիւներ քոսկ խորհրդաւոր էր . ու ա-
 ռաջուցմէ կրձեացունէր կամ կըցուցնէր
 երևելի կերպով մը սն օրհնու թիւնները ,
 որնոր Մտուած խոստացեր էր տալու աչ-
 խարհիս ամմէն ազգերուն՝ Մքրահամու
 զաւակովը : Վ Լ տական օրինաց գլխաւոր
 հիմը զոհից վրայ կայացած էր : Ըն զոհե-
 թը ինքիրմէ ոչ աղտոտ խղճմանքնէրը
 կրնային լուալ , և ոչ սուրբ ու արդար
 Մտուծոյն բարկու թիւնը իջեցունել : Ի
 վերայ այսր ամենայնի , իրենց նշանակու-
 թեանը նայելով՝ շատ մեծ ու հարկաւոր
 բան մը էին : Ի՞նչ որ մէկը զոհին նշանա-
 կու թիւնը խորանին առջևը մոռնար , ու
 անանկ հաւատար թէ նոխազաց ու ցլուց
 արիւնը իրաւցրնէ կրնայ մեղքը քուել ,
 բնաւ Մտուծոյ ուզած զոհը ըրած չէր ըլ-

լար . թէ և խիստ ճիշդ կերպով մը զոճին
 արորողութիւնը կամ ծեսը կատարած ըլ-
 լար : Բայց ասոր ներհակը ան Խորայեւացին,
 որ անոր նշանակութիւնը միտքը կրբերէր,
 ու հաւատքի աչքով՝ զոճին կամ պատա-
 րագին ձեռն մէջը՝ նոյն իսկ խորհրդաւոր
 բանը տեսներնէ, անիկա կատարեալ զոճ
 ըրած կը լլար . ու անոր ձեռաց մէջը եղած
 զոճը Մստուծոյ ընդունելի նուէր մը կը լլար :

Արեւմտեան զոճերուն նշանակութիւնը
 ի՞նչ էր : Մտաւոր են : Օրճերը հրամայ-
 ված էին Մախ Խորայեւին (ու ամէն աշ-
 խարհի) միտքը ձգելու համար իրենց ան-
 կումը, իրենց մեղքերը , ու իրենց յանցաւոր
 ըլլալը . ու ան պատճառաւ ճշմարիտ զըղ-
 ջում մը անոնց սրտին մէջը ազդելու համար :

Երկրորդ՝ Արեւմտեան հաշտութեան
 խորհուրդը անոր սորվեցունելու համար :

Երրորդ Մստուծոյ կամացը հաւատքով
 ու հնազանդութեամբ մտիկ ընելը՝ անոր
 սորվեցունելու համար . թէ և իր շնորհաց
 միջոցներուն ընտրութիւնը մարդու մտացը
 ներհակ ալ ըլլայ :

Արջապէս ու գլխաւորաբար՝ Խորայեւին
 ճշմարիտ հաւատացեալներուն երեւելի նը-
 շաններ տալու համար ան պատարագին
 կամ զոճին վրայօք , որ դեռ պիտի դար . ու .

Հասկըցունելու համար, թէ օրինաց զոհերը
 ուրիշ բան չէին, բայց եթէ անոր տիպը
 կամ օրինակը: Այսինքն՝ Սեփային պա-
 տարագին վրայօք, որ աշխարհիս մեղքերը
 իր վրայ պիտի առնէր, ու իր չարչարանքովը
 ու իր մահուամբը՝ զանիկա Աստուծոյ հետ
 պիտի հաշտեցունէր:

Ասեաք իսօսքիս վրայ համոզվեցայ. առաջ՝
 Օպարիա մարգարէին երկու յետագայ
 խօսքերովը. գլ. ԺԿ. 1, 7: Ահա առաջին
 երկու խօսքերը:

בְּיוֹם-הַהוּא יִהְיֶה מְקוֹר נִפְתָּח לְבֵרֶת דָּוִד וּלְיִשְׂבִּי
 וְיִשְׁלַם לְחַטָּאת וּלְנֶדֶת: הָרֶב עֲוֹנֵי עַל-רֹעֵי וְעַל-
 צָבָר עֲמֵרֵי נֶאֱם יְהוָה צְבָאוֹת:

“Ան ատենը՝ Ղաւթի տանը ու Արուսա-
 դէմայ բնակչացը աղբիւր մը պիտի բացվի՝
 մեղքի ու պղծութեան համար”: “Ո՞վ թուր
 արթնցիր իմ հովուիս դէմ, ու ան մարդուն
 դէմ որ ինձի հաւասար չ'ըլլէ է կըսէ՝
 զօրքերուն Աէհօվան”: Բայց Աստուա-
 ծաշունչ գիրքին մէջը իրեք տեղ կայ, որ
 ամմէնէն աւելի մասնաւոր կերպով մը զիս
 համոզեցին, ու յայտնապէս ինձի ցուցրչին,
 որ Սեփայն աշխարհիս մեղացը համար՝
 իրաւքնէ զոհ պիտի ըլլար: Աւ ան վերայ-
 ութիւնները՝ Սաղմ, * իք. Ղանիէլ մար-

* Աստուծոյ անունից, ինչ:

գարէին գլ, թ. ու Ասայի մարգարէին ծի-
 գիտուն մէջն են: Եւ մարգարէական խօս-
 քերքս կըցուցնեն որ Մեփայն մեր տեղը
 պիտի չարչարվի ու պիտի մեռնի, ու այն-
 չափ բացայայտ ու պարզ բառերով գրված
 են որ, ոչ միայն Հին բաբբիները միաբերան
 կըհամաձայնէին ան խօսքերը Մեփային
 տալու, այլ նաև մեր նոր վարդապետները
 որք են Եպենեզրա, Յարգի ու Եպարպա-
 նէլը, որչափ թշնամի ալ են նէ աս վարդա-
 պետու թեանս պարտական եղան աս խօս-
 քերքս Մեփային վրայ մեկնելո: Աւինչ-
 պէս կրնային ուրիշ կերպով զանոնք մեկ-
 նելու. թէ որ կրնան նէ, թող մեկնեն: Եւ
 պատճառաւս մենք օրինակի համար, Ասայ-
 եայ ծի գիտուն գրաւոր թարգմանու թիւերը
 հաս տեղը պիտի դնենք, որ յատկապէս նա-
 խրնթաց գիտուն 13 համարէն կըսկըսի:

“Եւ հա իմ ծառաս իմաստուն պիտի ըլլայ,
 պիտի բարձրանայ, մեծնայ, ու շատ պիտի
 փառաւորվի: Եւ ան շատերը քիզի կըղար-
 մանան. անոր համար որ իր երեսը ամմէն
 մարդոցմէ աւելի տգեղ էր, ու իր կերպա-
 րանքը մարդկանց տղաքներէն աւելի գգելու:
 Եւ ան շատ ազգերը պիտի ցօղէ: Եւ նոր պատ-
 ճառաւը թագաւորները իրենց բերանը
 պիտի գոցեն. վասն զի անոնք որոնց որ ծա-

նուցում եղած չէր, անիկա պիտի տեսնան, ու անոնք՝ որ լսած չէին, անիկա պիտի ճանչնան :

Մեր ըսածին ով հաւատաց, ու Նէհօ-վային բազուկը՝ որ ուն յայտնի երեցաւ : Սասն զի անիկա Մատթոյ ծառան նոր բողոքի մը պէս անոր Մատթոյ առջևը վերելաւ, ու արմատի մը պէս՝ մէկ չոր գետնէ մը : Մնիկա ոչ գեղեցկութիւն և ոչ վայելչութիւն ունէր, մենք անիկա տեսանք, բայց շունէր բնաւ անանկ մէկ երևոյթ մը, որ մեզի հաճոյ ըլլայ : Մնիկա մարդոց անարգածը, ու տկարն էր, մարդ մը՝ որ ցաւու համար եղած է, ու նեղութիւնը կրճանչնայ, ու կրնամանի անանկ մէկ մարդու մը, որուն առջին ուրիշները երեսնին կը գոցեն : Մնիկա անարգվեցաւ, ու մենք բանի մը տեղ չի դրինք : Իրաւընէ անիկա մեր նեղութիւնները քաշեց, ու մեր ցաւերը տարաւ, թէպէտ և մենք կարծեցինք որ Մատթոյ կողմանէ կը զարնըվի, կը ծեծվի ու կը ցածնայ կոր : Բայց անիկա մեր անօրէնութեանցը համար վիրաւորվեցաւ, ու մեր մեղացը համար ջախջախեցաւ, մեր խաղաղութեանը պատիժը անոր վրայ եղաւ, ու անոր վերքերովը մենք առողջութիւնը գտանք : Մամենքս ալ ոչխարներու պէս մո-

լորեցանք, ամմէն մարդ իր ուզած ճամբան
 կերթարկոր, ու Նէհօվան ամմէնուս ա-
 նօրէնութիւնը անոր վերցունել տրւաւ :
 Տանջըված ու նեղութիւն քաշած ատե-
 նը իր բերանը չի բացաւ . գառի մը պէս ըս-
 պանդանոցը տարվեցաւ, ու ոչխարի մը
 պէս որ խուզողին առջևը մունճ կրկե-
 նայ, այսպէս իր բերանը չի բացաւ : Նե-
 ղութենէ ու դատաստանէն խալըսեցաւ,
 ու անոր տեղութիւնը ո՞վ պիտի պատմէ :
 Ասն զի կենդանեաց երկրէն վերցաւ, ու
 իմ ժողովրդեանս մեղքին համար զարնը-
 վեցաւ : Թէպէտև իր գերեզմանը չարա-
 գործներուն կարգը գրաւ, բայց անիկա մեռ-
 նելէն ետքը՝ հարուստին հետ է : Ասն զի
 անօրէնութիւն մը չէր ըրած, ու իր բերանը
 նենգութիւն մը չէր գտված : Իսայց անոր
 ջախջախովիլը Նէհօվային բարի զուարճու-
 թիւնն էր, ու ինքը նեղութեան մեջ գրաւ
 անիկա : Նրբոր իր անձը՝ մեղաց համար
 պատարագ ընելու ըլլայ, իրեն սերմը
 իմ սերունդը պիտի տեսնայ, իրեն օրե-
 ըր պիտի երկընչունէ, ու Նէհօվային բարի
 զուարճութիւնը՝ անոր ձեռքովը պիտի ա-
 ճի : Իր անձին վաստակը պոտնէրը պի-
 տի տեսնայ, ու պիտի շատնայ : Իմ ար-
 դար ծառաս շատերը պիտի արգարացունէ

իրեն ծանօթութեամբը . վասն զի անոնց
անօրէնութիւնները ինքը իր վրան առաւ :
Ընոր համար մենծերուն մէջը ես անոր
բաժին պիտի տամ , ու զօրաւորներուն հե-
տը անիկա աւարը պիտի բաշխէ , վասն զի իր
անձը մահուան պիտի տայ , չարագործներուն
կարգը դրված պիտի ըլլայ , շատերուն մեղ-
քը իր վրան պիտի առնէ , ու մեղաւորնե-
րուն համար բարեխօսութիւն պիտի ընէ” :

Սերմն զոհերուն վրայ ունեցած մեծ
տարակոյսս լուծվեցաւ , ու հիմայ բերած
վըկայութիւններէն , ու ուրիշ խօսքերէն ,
ինչպէս * կթ Սաղմ . ու Լսայեայ ծ գլ ,
աղէկ իմացայ որ՝ Լ տական զոհերը երեւի
ցոյց մը տիպ մը կամ ձև մըն են եղեր ան
մեծ ու քաւիչ պատարագին , որնոր Ս եսի-
այն իր անձովը պիտի ընէր :

Բայց ան ատենը մէկ նոր ու շատ հար-
կաւոր խնդիրք մըն ալ միտքըս եկաւ : Լս
ինձի կըհարցընէի , Լս մեծ պատարագը
արդեօք կատարված է մի,թէ չէ : Ս եսիայն՝
ան արդար ծառան՝ որ իր պատարագովը
շատ մարդիկ պիտի արդարացունէ զինքը
ճանչնալնուն համար , արդեօք եկան՞ծ է մի
չէնէ գեռ պիտի գայ մի : Լս խընդիրը նո-

* Լսպ Էօթանտանից , կը :

րէն ինծի առիթ եղաւ աղօթք ընելու . ու
 Մատուածաշունչ Վրբին մէջը փնտռելու :
 Եւ ա մը ուրախացայ , երբոր հոն տեղը աս
 բանիս վրայօք շատ աղվոր բացատրու-
 թիւններ կրցայ գտնալ , որ յետագայ մար-
 գարէութեանց մէջը յայտնի կերեակոր :
 Խարայէլացիք Վարիլոնի գերութենէն ետ-
 քը , տաճարը նորէն շինելու համար շատ
 արգելքներու դէմ դնելով , վերջապէս աս
 շինուածը գլուխ հանեցիննէ , * Ազրաս մեզի
 կրպատմէ գլ . 4 . 12 . որ տաճարին հանգի-
 սին օրը “Վահանաներուն ու Վետացւոց
 շատը , ու գլխաւոր հայրերը՝ որ տարիքնին
 առած , ու առաջին տունը տառջն փոճա-
 րը տեսած էին , ան տունը միտքերնին բե-
 րելով բարձր ձայնով մը լացին” : Ենգէոս
 մարգարէն՝ որ նոյն ատենին վրայ կրխօսի ,
 աս տրտմութեանս պատճառը մեզի կը-
 յայտնէ , պատմելով՝ թէ նոյն դիպուած-
 քին մէջը Մատուած իրեն բերնովը Խարայ-
 էլացւոց ասանկ զրուցեց . “Վկայ ձեր մէ-
 ջը , որ մինչև հիմայ մնացած ըլլայ , ու աս
 տունս իր առջի փառաց մէջը տեսած ըլլայ .
 ու ի՞նչպէս կրտեսնաք հիմայ աս : Եսիկա
 ոչինչ բան մը չէ՞ մի ձեր աչքին առջևը ,

* Եսիկա Եօթնամասնից , ք , Ազրաս , գլ , 4 , 12 :

անոր նայելով՝ Լ՛նգէոս, ք. 3 : Իրաւըր-
նէ՛ թէպէտ և աս երկրորդ տաճարը շատ
ստորնագոյն էր, բայց Լ՛ստուած նոյն մար-
գարէութեան մէջ քանի մը համար վարը
6—9 ասանկ կըղրուցէ. «Լ՛հա անգամ մըն
ալ՝ քիչ ատենէն ետքը՝ երկինքը՝ երկիրը՝
ծովը ու ցամաքը պիտի շարժեմ, ամմէն ազ-
գերը պիտի շարժեմ, ու ամմէն ազգաց ցան-
կալին պիտի գայ, ու աս տունս Երկրորդ
տաճարը փառքով պիտի լեցունեմ. ըսաւ
զօրքերուն Լ՛էհօվան : Լ՛րծաթը իմինս է,
ոսկին իմինս է կըսէ զօրքերուն Լ՛էհօվան :
Լ՛ս* ետքի տանը փառքը՝ առջինէն մեծ պի-
տի ըլլայ. կըսէ զօրքերուն Լ՛էհօվան :

Լ՛ս մարգարէութենէս ևս եզրակացուցի,
որ Լ՛ստուծոյ նախասացութեանը նայելով՝
Ս՛եսիայն աս երկրորդ տաճարին ատենը
պիտի գար : Լ՛ստուածաշունչ Վ՛իրքին մէջ
քանի մը տեղ կայ որ՝ աս բանիս վրայօք իս
շատ աղէկ համոզեցին. զօրօրինակ Վ՛անի-
էլի. թ. 26. ուր ոչ միայն գուշակված է թէ.
וְיִרְאוּ אֶת-הַכְּבוֹד וְיִשְׂמְחוּ ֵּֽ׃

* Կարգաւորութիւն, Եսայ, 6 հասարակեմ
ու, 2, Սախա-էլի ԺԼ, 12, 13 հասարակեմ իւրե-
այ՝ որ հաս գործածված յօրօրութեամբ զէրջէն
կամ ետքի իւր նշանակել :

“Մեսիան պիտի վերջըվի չէ թէ իրեն
 համար”. այլ նաև աս դիպուածքըս ինչ
 ատեն պիտի ըլլայ նէ, անիկա ալ աս բառե-
 րովըս ցուցված է : “Ղիսանին այնչն Մե-
 սիային ժողովուրդը որ պիտի գայ, քաղաքը
 ու խորանը պիտի ավրէ, ու անոր վերջը էվե-
 լօք խեղճ պիտի ըլլայ, ու կ’ըծանմունքը որ
 որոշված է, կուիէն ետքը պիտի ըլլայ” :
 Ուրեմն աս մարգարէութեանս նայելով,
 Մեսիայն քաղքին ու խորանին աւերմանէն
 առաջ պիտի գայ :

Ետքը ուրիշ մէկ խորհրդածութիւն մը
 վերի ըսածներէս աւելի իս համոզեցին, ու
 աս բանիս վրայօք ունեցած բոլոր տարա-
 կոյաներըս ցրուեցին : Աւ ահա ասիկա է :

Հատ մարգարէից խօսքին պէս, Մե-
 սիայն որդի Վաւթի զաւակ Յուդայի պի-
 տի ըլլայ : Աստի բացարձակապէս հար-
 կաւոր էր որ մինչև Մեսիային ծնունդը՝
 Յուդայի ցեղը պահվի ու անարատ մնայ,
 որպէս զի ժողովուրդը առանց երկբայու-
 թեան անոր հաւատայ : Մինչև Մեսիային
 երևումը աս թագաւորական ցեղին պահ-
 վիլը մերհօրը Յակոբայ բերնովը գուշակ-
 վեցաւ երբոր իր տղաքը, ու անոնց զաւակ-
 ները՝ անոնցմով օրհնեց, ու զրուցեց :

לְאֶרְסוֹר וַיָּבֹט מִיַּהֲדוּת וּמִחֻקֵּי מִצְוֵי רַגְלָיו עַד
כִּי־רָבָא שִׁירָה

ը Էստու շէ՛ղէլ թէ՛հոսս սոսթոսէ
թոսէն սոսլոսլ սոսթ շէլ : Արթունի
գաւազանը՝ Յուդայէն չի պիտի վերնայ , և
ոչ օրէնսդիր մը անոր ոտից մեջէն , մինչև
որ (իլօճը գայ .) ննդ . խթ , 10 : Արդոս
բովճնտև սս օրվան օրըս՝ Յուդայի ցեղը ու
բիշ ցեղերէն չորոշվերկոր , ինչու որ շրէսյ
մը չըկայ որ գիտնայ թէ ինքը որ ցեղէն իջած
է , ու տաճարը աւրըվելէն ետքը ազգաբա
նութիւն ալ գրող չի կայ . ու արթունի գա
ւազանը ու օրէնսդիրը՝ Յուդայէն բոլորովին
վերցած են . սսկէց 'ի զատ՝ քաղաքը ու
խորանը աւրած են , ու ազգն ալ աշխարհիս
ամմէն կողմը ցրուած է , ու սսոնք ալ անանկ
բաներ են որ , Սեսիսյին գալըստենէն ետքը
պիտի ըլլային , ու բն մն յայտնի կերևայ որ
Սեսիսյն արդէն եկած է , ու ստի և մեր մեղքն
ալ անոր պատարագովը քաւված է :

Ասանկ համոզվելէն ետքը՝ սրտիս մեջը
չատ մեծ նեղութիւններ ու հակառակու
թիւններ զգացի : Աս ինծի կրսէի , ի՞նչպէս
կրնայ ըլլալ որ՝ իմին մինչև հիմայ հաւ
տացած բաներս ամմէնն ալ ծուռ ու սխալ
ըլլան . ու անոր՝ որ մենք անարգութեամբ

Գլխի լալու կախած կրգրուցեինք , անիկա ճշմարիտ Ս'եսիա եղած ըլլայ : Վրիստոնեաներուն հաւատքը ան քրիստոնեաներուն որոնց շատր անանկ կեանք մը կանցընենկոր որ Մատուծոյ օրէնքին բոլորովին դէմ են , կրնայ մի ճշմարիտ հաւատք ըլլալ :

Իսոյց օրհնեալ եղիցի Մատուած , առ մտատանջութիւնները խիստ քիչ քշեցին : Դ՞ո՞ր Մատուածաշունչ Վիւքը կարդալով , աղէկ ճանչցայ ու սորվեցայ որ , պէտքը չէ կրօնքի կամ հաւատքի մը Մատուածային ծագումը դատել , անիկա դաւանողներուն վարքը նայելով . և թէ ճշմարտութիւնը բազմութեան բաժինը չէ կամ բազմութեան չինայիր :

Իսրայէլի ժողովրդեան բովանդակ պատմութիւնը ասոր փորձը մեզի կրցուցընէ : 'Իսկզբանէ հետէ՝ Սոլսէսի, Յեսուի, Վաւիթի , Սամուէլի , Աղիայի պէս մարդիկ , կամ մէկ խօսքով զրուցեմ , ճշմարիտ Իսրայէլացիները Իսրայէլի մէջ խիստ քիչ էին : Աղիայի ատենը գտնուված ան եօթը հազար մարդիկը որ Ռա'աղ կուռքին երկրպագութիւն չորին , ի՞նչ պիտի ըլլային մէկալ մնացած ժողովրդեանը քովը , որ ամմէնն ալ կուսպաշտութեան մէջը ինկան : Ասոյի

մարդարէին ատենը բոլոր ազգը՝ քանի մը
 մարդիկներէն՝ ի զատ՝ Սողոմազուց ու Վո-
 մորացոց չէին մի նմաներ . Ասայ, զԼ. ան :
 Քրիստոնէից եկեղեցւոյն մէջն ալ այնպէս
 է : Աստուած ամմէն ատեն եկեղեցիին մէջը
 իր եօթը հազարը պահեր է, որոնք որ իրեն
 ճշմարտութեանը աւանդապահն են, ու իր
 Սուրբ Հոգւոյն տաճարն են : Աւստի իմ
 բաղնս բանելով, ասոնց մէջէն մէկ քանիին
 հետը ծանօթութիւն ըրի : Աստուծոյ վա-
 խը, աշխարհէս զատվիլ, ճշմարիտ եղ-
 բայրական հաղորդակցութիւն մը որ լակե-
 րութեան մէջը դտնըված ամմէն . նսակ ու
 ամմէն աստիճանի մարդիկը իրարու հետ
 կըմիացունէ, հասարակ կենաց մէջ անկեղ-
 ծութիւն մը, Աստուծոյ փառացը՝ ու Աս-
 տուծոյ ճշմարտութիւնը տարածելու հա-
 մար՝ բարինախանձ մը, առանձին կեանքի
 մէջ՝ հանդարտութիւն ու բարեկարգու-
 թիւն մը, դժբաղդին կարեկից ըլլալ, խո-
 նարհութիւն, համբերութիւն, քաղցրա-
 բարոյութիւն, ներումն, նաև թշնամեաց հա-
 մար ջերմեռանդ աղօթք, Աստուածաշունչ
 դրաց աղէկ տեղեկութիւն մը, ու Աստուծոյ
 յայտնութեանը սէր ու հպատակութիւն
 մը : Մէկխօսքով զրուցեմ . Աստուծոյ ու
 ընկերի սէր, ու Յիսուսի Քրիստոսի ան-

ձին վրայ անկեղծ բարեպաշտութիւն մը ,
 ու գերբնական սէր մը : Եւ չա ստ է ճշմարիտ
 Քրիստոնէից բուն վարքը ու կենդանագի-
 րը , որոնց հետ Եւստուած ինծի բարեկամու-
 թիւն ընել տրլաւ՝ հաւատքի վրայօք նոր
 ապացուցութիւններ փնտրուած ատենըս :
 Եւրահամու ճշմարիտ զաւակները , խոսա-
 մանց ճշմարիտ որդիքը , ու Եւստուծոյ ճըշ-
 մարիտ ժողովուրդը՝ իրաւցրնէ ասոնք են :
 Եւսոնց հետը սիրով կենցաղավարելու ա-
 տենըս՝ ես միշտ ճշմարտութիւնը կրփրն-
 տըռէի , ու հաստատ միտքըս դրէր էի , որ
 ուր որ գտնամնէ՝ ու ի՞նչ որ ըլլայ ալ նէ ,
 անիկա ընդունիմ , միայն թէ Եւստուա-
 ծաշունչ գրքին համաձայն ու համեմատ
 ըլլայ :

Եւսո սիրելի եղբարք իմ , ես միշտ օգնու-
 թիւն կրխնդրէի Եւստուծմէ , որ ըսեր է ,
 Եւսիկա իս կանչէ նէ , ես ալ անոր աղօթքը
 կրնդունիմ՝ Սաղ. * զձ . 15 : Եւստուած
 իմ աղօթքս լսեց ու իս ապահով ընելով
 ինծի հասկըցուց , որ Սեսիայն եկեր է , ու
 իմ մեղքիս համար չարչարվեր է , ու իմ ա-
 նօրէնութիւններուս համար զարնրվեր է ,
 ու իմ պատիժս իր վրան առեր է , որպէս զի

* Եւսո Եօթնամասնից , գլ . Կ . 15 :

ես խաղաղութիւնը շահիմ : Ան ատենէն 'ի վեր է որ իմ սիրտս խաղաղութեամբ ու հանգստութեամբ լցվեցաւ : Այն կրնամ ստիկա զըուցել որ, Աստուածաշունչ գրքին մէջը եղած երկու հիմնական ճշմարտութիւններուն՝ բոլոր սրտանց քանի որ հաւատացեր եմ ու ճանչցեր եմ նէ, եղեր եմ երջանիկ . այսինքն՝ մարդուն անկումը Ազգամով, ու նորէն կանգնումը Մեսիայով : Անութեամբ՝ մասնակից եմ անկման, ու հաւատքով՝ մասնակից եմ կանգման : Աս փրկեցայ . աղէկ գիտեմ որ Մեսիային ձեռքովը Աստուծոյ առջևը արգարացայ, ու աս կեանքէս ետքը երկինքը պիտի երթամ, ու ամեներանեալ հոգւոց երջանկութիւնը յաւիտեան պիտի վայելեմ՝ Աստուծոյ երեսր տեսնալով : Այլ չեմ նմանիր մոլորեալ ոչխարի, վասն զի աղէկ հովիւ մը գտայ՝ որնոր Սովսէս ու մարգարէները առաջուց գուշակեցին : Աւ աղէկ ճանչցայ որ նոյնինքն է Յիսուս՝ Ազգովրեցին աշխարհիս Փրկիչն է, ու կենգանի Աստուծոյ Արդին է : Այն սիրելի եղբարք իմ . ատեն մը ես ալ ձեզի պէս անոր սուրբ անունը հայհոյեցի, ու ձեզի պէս անոր անձը ատեցի ու անարգեցի, ու խիստ շատը՝ անիկա վարդապետի մը տեղ դրի, ինչպէս կարելի է թէ ձեր մէջն ալ

չատր դեռ այնպէս կը կարծեն : Ա՛ս օրվան
օրըս մի միայն անիկա կը սիրեմ , ու անոր
չնորհակալ կը լլամ , վասն զի իմ մեղքերըս
իր վրան առաւ . ու անիկա է որ իմ անօրէ-
նութիւններըս վերցուց , ու անոր վէրքե-
րովը ես իմ բժշկութիւնս գտայ :

Ա՛ն երկու հիմնական ճշմարտութիւննե-
րը ճանչնալէն ետքը՝ Ա՛ստուածաշունչ գրոց
չատ տեղիւնքը , որ առաջ ինձի բոլորովին
անհասկանալի կերեւոյին կոր , անոնք ալ
սկսայ հասկընալ : Մէկ քանին հոս տեղըս
օրինակ պիտի բերեմ :

Երկրորդ օրինաց գրքին մէջը , գլ. ԺԵ՛, հա-
մար 15, 18 : Մ՛ովսէսի նման մէկ մարդարէ
մը խոստացվեր է , ու Ա՛ստուած կուզէ որ
անոր խօսքը մտիկ ընէք . ապա թէ ոչ՝ ծանր
պատիժներ պիտի տայ իր կողմանէ :

Պէտք է որ երկրորդ սաղմոսն ալ բոլորո-
վին հոս տեղս վկայութիւն բերեմ :

Վատ-խէի խօսքերը :

Ինչո՞ւ համար ազգերը կը ժողովին կոր , ու
ժողովուրդները պարապ բաներ կը մտմը-
տան կոր : Ինչո՞ւ համար աշխարհիս թապա-
ւորները դէմ կը կենանկոր , ու իշխանները
Ե՛կհօվային դէմ՝ ու անոր Մ՛եսիային
դէմ մէկ տեղ խորհուրդ կընենկոր :

Կտրենք անոնց կապերը ինչպէս խոյ, ու
անոնց պարանները՝ մեզմէ հեռու նետենք:

Երկինքը բնակողը պիտի ծիծաղի, ու
Տէրը՝ զանոնք ծաղը պիտի ընէ:

Ըն ատենը բարկութեամբ անոնց հետը
պիտի խօսի, ու շատ սրգողելով՝ զանոնք
պիտի վախցունէ:

Երրորդ խօսքերը:

Ես օծեցի իմ թագաւորս՝ Սիօնին իմին
սրբութեանս լեռանը վրայ:

Մեկուային խօսքերը:

Ես Եզհօվային վճիռը պիտի պատմեմ:
Ըն ինձի ըսաւ, «Դուն իմ տղաս ես, ես քեզ
ասօր ծնայ: Ինձմէ ուզէ, ու ես ազգերը
քեզի ժառանգութիւն տամ. ու երկրիս
ծայրերը՝ քեզի ստացուածք ասմ: Դուն
զանոնք երկաթ գաւազանաւ պիտի հովու-
ես, ու բրուտի ամանի պէս պիտի փշրես:

Չորսինի խօսքերը:

Ուրեմն հիմայ ո՞վ թագաւորներ հասկը-
ցէք, ո՞ր դատաւորք երկրի խրատ առէք:
Սխտով Եզհօվային ծառայութիւն ըրէք,
ու դողալով՝ ուրախ եղիք: Զամբուրեցէք

Որդին, որ չի բարկանայ, ու բարկութիւնը
քիչ մը ելլալու ըլլայ նէ՛ ճամբուն մէջը չի
կորսը վիք: Արանի անոնց ամէնուն որ ա-
նոր կը յուսան:

Անկէց ետքը* իբ, խն ու ճժ, սաղմոսնե-
րը: Սենք ետքի սաղմոսին առջի տուները
հոս օրինակ դնենք՝

“Սաղմոս Ղաւթի: Աէհօվայն զըուցեց
իմ Տէրօջս, Ղունիմ աջ կողմնստէ՛ ինչ-
վան որ ես քու թշնամիներդ քուկին ոտքե-
րուդ պատուանդան ընեմ: Աէհօվայն քու
զօրութեանդ գաւազանը՝ Սիօնէն պիտի
խրկէ, ըսելով, Վու թշնամիներուդ վը-
րայ տիրէ”:

Ասայի մարգարէին է, ք, թ, գլուխը:
բայց թ գլխուն 5 ու 6 համարը կը կար-
դանք: “Սեզի մանուկ մը ծնաւ, մեզիտղայ
մը տրվեցաւ, ու իշխանութիւնը իր ուսին
վրայ պիտի ըլլայ, ու անունը դրին ^{אֶלְשֵׁבֶת}
էլէէ, սքանչելի. ^{יְצִיֵּי} Եօէյ, խորհրդական.
^{וְיִבֹרֶךְ אֱלֹהֵינוּ} Ել Էլէո, Աստուած հզօր. ^{בְּיָמֵינוּ}
այլ աս, ^{וְעַתָּה} յաւիտենականութեան,
^{וְשִׁמְרֵנוּ} իշխան խաղաղութեան:
Անոր իշխանութեանը աճումը ու խա-
ղաղութիւնը վերջ պիտի չունենայ: Ղաւ-

* Աստ Եօլտնտանից, իւն, խն, ճժ:

Թի Թագաւորութեանը վրայ պիտի նստի,
որպէս զի անիկա արդարութեամբ ու
ուղղութեամբ ամուրցընէ ու հաստատէ
հիմակուց ու միշտ : Օջրքերուն Մատու-
ծոյն նախանձը աս բանս պիտի ընէ” :

Սոյն մարգարէին յետագայ գլուխներն
այլ աս բանիս վրայ կրխօսէին, խ, խբ, խԹ, ծ,
միւ՛չ և գիրքին վերջը : “Վմանապէս Արեմի-
ային աս մարգարէութիւնը գլ, իգ, 5, 6 :

“Մհա օրերը կուգան՝ կրսէ Աէհօվայ, որ
ես Ղաւիթէն արդար ընծիւղ մը իմ գա-
տի իւ պիտի հանեմ, ու անիկա Թագա-
ւորի մը պէս Թագաւորութիւն պիտի ընէ .
բարեբաղդ պիտի ըլլայ, աշխարհիս վրայ
դատաստան ու արդարութիւն պիտի ընէ :
Մն օրերը՝ Յուդան պիտի ազատի, ու
Խորայէլը ապահովութեան մէջը պիտի բը-
նակի, ու անոր՝ աս անունը պիտի տրրվի,
Աէհօվայ՝ արդարութիւն մեր : տես նաև
Աբէ՛, Ը, և Լա” :

Մեկէց ետքը՝ Աղեկիէլ մարգարէին լի
գլ, 23, ու 24 համարը, աս խօսքերը կրկար-
դանք : “Աս պիտի հանեմ անոնց վրայ (ոչ-
խարներուս վրայ) մէկ հովիւ մը, որ զանոնք
արածէ. այսինքն իմ Ղաւիթ ծառաս. ա-
նիկա զանոնք պիտի հովուէ, ու ինքը անոնց
հովիւը պիտի ըլլայ. ու ես Աէհօվայ անոնց

Աստուածը պիտի ըլլամ, ու իմ Ղաւիթ
 ծառաս՝ անոնց մէջ իշխան պիտի ըլլայ. ես
 եմ Աէհօվայն՝ ես խօսեցայ” : տես նաև
 Եղեի, ԳԼ, ԼԷ, 24, 25 :

Վայց Միքիա մարգարէին Ե ԳԼ, 1 ու 3
 համարը, աս երևելի մարգարէութիւնը
 գրված կայ .

וְאַתָּה בֵּרַתְּ לָחֵם אֶפְרָתָה צִעִיר לְהַיֹּת בְּאַלְפֵי יְהוּדָה
 מִמָּדָר לִי וַיֵּצֵא לְהַדְרֹת מֹנֶשֶׁל בְּיִשְׂרָאֵל וּמִוֹצֵאֲתֵיךָ מִמִּקְדָּם
 מִרִּמֵּי עֹלָם : לָכֵן יִתְּנֶם עַרְעֵת יוֹלְדָה יוֹלְדָה וְיִתֵּר
 אֲחֵרֵיךָ וְשׁוֹבוֹן עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : דַּעֲמֵד וְרַעָה בְּעֵינֵי יְהוּדָה
 בְּגֵאוֹן שֵׁם יְהוּדָה אֲלֹהֶיךָ וְיִשְׁבֹּי פִּי־עַתָּה יִגְדֹּל
 עַד־אַפְסֵי־אָרְץ

Վայց դուն՝ բերթլէհէմ Ղաւիթայ, թէպէտ
 և դուն շատ պզտիկ ես Յուդայի հազարա-
 ւոր Կապտիկէն մէջը, քեզմէ պիտի ել-
 լայ Ասրայէլին իշխանը, ու անոր ծնունդը
 ՚ի սկզբանէ յաւիտենական օրերէն է : Ա-
 նոր համար անոնք պիտի թողու, ինչպէս
 ան ատենը որ ծնանողը ծնանի, ու իր եղ-
 քայրնեւրուն մնացածը դէպ ՚ի Ասրայէլի որ-
 դիքը պիտի դառնայ : Անիկա պիտի հաս-
 տատովի, ու Աէհօվային զօրութեամբը, ու
 իր Աէհօվայ Աստուծոյն անուանը փառաւո-
 րութեամբը պիտի կառավարէ : Վայց անոնք
 պիտի մնան, վասն զի հիմայ անիկա ինչպէս

աշխարհիս ծայրերը պիտի փառաւորվի :
 Սերջապէս՝ Օտք, 7, 8, 9, 12 ու 13,
 ու գլխի 19 : Ընտքի գլխուն մէջը մար-
 գարէն կրկանչվըռտէ :

“Ըստ ուրախ եղիր ոմ գուստր Սիօնի,
 բարձր ձայնով ցնծա՛ գուստր Երուսաղէմի,
 ահա թագաւորդ քեզի պիտի գայ, արդար
 ու փրկիչ, խոնարհ՝ ու իշու ու յաւանակի
 մը վրայ հեծած” : Բողոքատէ՛ Սիքեայ, 7,
 ու Եգլուխը :

Ընտանը՝ մեր հին բաբբիններուն գըր-
 ոււածքին մէջը եղած շատ տեղվանքը սկըսայ
 հասկընալ : Ընտնք՝ իմ հիմակվան բերած
 վկայութիւններու բողոքն ալ Սեսիային
 վրայ մեկներեն. լարկումներն ալ այնպէս
 մեկներեն : Ըտորներհակը՝ նոր բաբբիները՝
 իրենց վարդապետական նախապաշար-
 մունքներովը՝ աս բերած վկայութիւննե-
 րուս նորանոր մեկնութիւններ տրվին :
 Աւստր վրայ զարմանալ պէտքը չէ՝ վասն
 զի մարգարէութիւններուն հին ու ճշմարիտ
 մեկնութեանը պատճառաւը՝ Քրիստոնէից
 հետ վիճարանութիւն ըրած ատեննին, մեծ
 նեղութեան ու շփոթութեան մէջ կիյնային
 կոր, անոր համար սուտ մեկնութիւններ
 հնարեցին, որ կերպով մը զիրենք խալըս-
 ցընեն. ապա թէ ոչ՝ ի հարկէ Յիսուս՝ Աս-

զովրեցին ճշմարիտ Մեսիայ ըլլալը պիտի
ընդունէին. կամ թէ Սուրբ գրոց հեղինակ-
ները սուտ զրուց են պիտի ըսէին :

Եւ այց ասոնց մէջն ալ շատը ասանկ չէին
զրուցերկոր . ու բերած վկայութիւննե-
րը՝ Մեսիային վրայ զրուցված ըլլալը, ու
տրւած մեկնութեանս ալ ճշմարիտ ըլլալը
բարեմտութեամբ կրխոստովանէին . բայց
որպէս զի՝ բոլոր աշխարհ առ խոստովա-
նութեանս նայելով չի պարտաւորի անկէց
մէկ յայտնի եզրակացութիւն մը հանելու,
'ի հարկէ մէկ երկրորդ Մեսիայ մը հնա-
րեցին, ու անունը դրին Եօֆօն Գալիլէացի .
ճշմարիտ Մեսիայէն որոշելու համար, որ
կրտւի Եօֆօն Գալիլէացի, Մե-
սիայ՝ որդի Գալիլէացի:

Եւ երկու մեսիաներուն արտառօց
կարծիքը հերքելու համար՝ միայն աս
բանս զրուցել հերիք է, թէ բոլոր հին կտա-
կարանին մէջը՝ աս բանս հաստատելու հա-
մար, նաև յովտ մը գտնալը անկարելի է:
Եւ այց յայտնանէ՝ աս կարծիքս հերքելը
շատ դիւրին է . որովհետև նոյն իսկ Եօֆօ-
նները՝ երկու մեսիային չեն հաւատար .
երբոր Բրիստոնէից հետը վիճաբանու-

Թիւն կրնեն՝ ու նեղը կիյնան նէ, առ քանքս
միայն ան ատենը կըզրուցեն:

Սենք մեր խօսքը նայինք:

Ան միջոցին մէջը ես քանի մը տարա-
կոյս ալ ունէի, որ ինծի Հրէութենէ մնա-
ցեր էր. մէկը՝ թլփատութեան վրայ էր,
մէկայն ալ՝ շարած օրերուն վրայ: Ան
տարակոյսներն ալ ցրուեցան. վասն զի
Աստուածաշունչ զրոց դպրատանը մէջ
սորվեցայ, որ ան օրէնքները՝ Վատա-
հանաց հին անտեսութիւն էր. ու ինչպէս
վերը հասկըցուցինք՝ միայն խորհրդաւոր
բան մը էր, ուստի և պիտի դադարէր,
որպէս զի ուրիշ մէկ նոր կ'սրգադրութիւն
անոր տեղը բռնէ. քնոր ուխտ մը՝ որուն
որ անիկա ձեն էր:

Հիմակվան զրուցած խօսքըս միայն
մարդկային փաստ կամ հաստատութիւն
չէ. այլ նաև Աստուծոյ խօսքերուն մէջը
բացայայտ կերևայ: Աբե. լւ. 31—33:

“Ահա ան օրերը կուգան կոր՝ կըսէ Աբե-
Տօվայ, որ ես * նոր ուխտ մը պիտի ընեմ
Խորայէի տանը հետ, ու Հոգայի տանը

* Ան խօսքս աղէի ղնենելու է: Աստուծոյ
տան փեղս չի խոստանաոր ինչ հին ուխտը
նորագելու, այլ նոր ուխտ էր ընելու:

հետ : Չէ ան ուխտին պէս որ անոնց հարցը հետ ըրի , ան օրը երբոր ձեռքերնէն բռնեցի , որ զանոնք Ազիպտոսի երկիրէն դուրս հանեմ . անոնք ան աւխտը աւրեցին՝ թէպէտ ես անոնց անհոգութի կրնէիկոր , կրսէ Աէհօվայն : Բայց ասիկա է ան ուխտը՝ որ Խորայէլի տանը հետ պիտի ընեմ : Են օրերէն ետքը՝ կրսէ Աէհօվայն , ես իմ օրէնքս անոնց մէջը պիտի դնեմ . ու անոնց սրտին մէջը պիտի գրեմ անոնք . ես անոնց Մատուածը պիտի ըլլամ , ու անոնք ալ իմ ժողովուրդս պիտի ըլլան” :

Ահդ օրինաց գրքին մէջը՝ գլ . ԺԷ . 15-19 եղած մարգարէութիւններն ալ նոյն միտքով հասկընալու է , ուր որ ըսված է՝

“ Աէհօվայն քու Մատուածդ , քու եղբայրներուդ մէջէն՝ ինծի պէս մարգարէ մը քեզի պիտի հանէ , անոր պիտի մտիկ ընէք : Ենոնց եղբայրներուն մէջէն՝ քեզի պէս մարգարէ մը անոնց պիտի հանեմ . ու իմ խօսքերըս անոր բերանը պիտի դնեմ , ու ինչ որ անոր պատուիրեմ պիտի նէ՝ անիկա անոնց պիտի զրուցէ : Ու ո՛վ որ մտիկ ընելու չըլլայ ան խօսքերուն , որ ան իմ անունովս պիտի զրուցէ , անոր հաշիւը անկէց պիտի ուզեմ” :

Ուրեմն Մատուած կուզէ որ ամէն մարգասնոր մարգարէիս հնազանդի :

Իսայց թէ որ՝ մեր հասկըցածին պէս,
 ու մեր սր գիրքերուն տրւած նշաններուն
 նայելով Սեսիայն հարկաւորապէս եկած
 էնէ, ու թէ որ՝ Սովսէսի պէս՝ (որ Խարա-
 յէլը Ագիպտոսի գերութենէն ազատեց)
 մեղաց գերութենէն բոլոր մարդիկ փրկեց
 նէ, կամովին զինքը զոհ ընելով ܦܕܝ ܩܝܣܝ
 պասեքին օրը, զատկական ճշմարիտ դատին
 պէս, որուն որ նաև մէկ ոսկորը կոտրելու
 հրաման չիկար, վերջապէս՝ թէ որ աս մար-
 դարէս անանկ կեանք մը անցուց որ ոչ միայն
 Լստուծոյ հետ մտերիմ հաղորդութիւն
 ունէր, ու Սովսէսի պէս անոր հետ ܦܕܝ ܩܝܣܝ
 ܩܝܣܝ ܩܝܣܝ Ի Բերան՝ ի բերան կրխօսէր, այլ
 նա ինքն յաւիտենական ծագմանէ յառաջ
 եկած էր, ու Լստուծոյ ܩܝܣܝ ܩܝܣܝ հաւա-
 սար էր ինչպէս որ Լստուածաշունչ Վիրքը
 մեզի կրչայտնէ. Սբ. ե. 1. ու Օտ. ԺԳ. 7:
 Լնկէց ետքը՝ պէտք է մի դեռ զարմանալ.
 Թէ ինչո՞ւ համար Խարայէլացիք անիկա չըն-
 դունեննուն համար՝ այսչափ դարերէն հետէ
 Լստուծոյ սոսկալի պատուհասներովը կը-
 պատժրվին կոր:

Երբ որ հին կտակարանը խորունկ մը
 կարգալով՝ Վրիստոնէից դէմ ունեցած
 նախապաշարմունքներէս խալըսեցայ նէ,
 նոր կտակարանն ալ սկսայ կարգալ: Շատ

զարմացայ, երբօր աս գիրքս Սովսէսի
 ու մարգարէից գրուածքին բոլորովին հա-
 մեմատ ու համաձայն գտայ. ու կրնամ ը-
 սել, թէ աս գիրքս ուրիշ բան չէ, բայց
 եթէ անոնց յաւելուածը: Եւ Սուրբ Գիր-
 քը իրեն աստուածային ծագումը՝ ինքիրմէ
 կը ցուցնէ: ու շուտ մը զիս համոզեց, թէ
 Յիսուս իրաւցրնէ մեռելներէն յարու-
 թիւն առեր է, ու աշակերտներուն ըրած
 խոստմունքը կատարեր է, ու անոնց խրկեր
 է מִן־הַמֵּתִים հայտնիչ וְ ոգին Սուրբը.
 որ զանոնք բոլոր ճշմարտութեամբ կա-
 ռավարեց, ու բոլոր ճշմարտութիւնները
 անոնց սորվեցուց, ու անոնց տրվեր է բո-
 լոր աւ անսովոր յատկութիւնները՝ որ
 անոնց հարկաւոր էր՝ Եւստուծոյ դեսպանը
 ու առաքեալը ըլլալու համար, ու աշխար-
 հիս բոլոր աղգերը Մեսիային գարձունե-
 լու համար:

Ա՞յլ ամենասիրելի եղբարք իմ, թէ որ
 կարենաք միտքերնուդ մէջը հաստատ որո-
 շելու որ թէպէտ անոնք շղթաները կտորէք,
 ու անկողմնասէր ու ուղիղ միտքով մը
 կ'որ կտակարանը կարդալու ըլլաք նէ,
 անտարակոյս դուք ալ շուտ մը ինծի հետ
 կը համոզվիք, ու կը հասկընաք որ անոր
 ծագումն ալ՝ հին կտակարանին պէս՝ Եւ-

անուծմէ է: Նոր կտակարանն ալ Տին
 կտակարանին պէս կըսորվեցունէ, որ Սե-
 սիայի թագաւորութեանը ատենը՝ օրինաց
 արարողութիւնները անօգուտ եղան ի-
 րենց վախճանին հասնելուն համար, և
 թէ՛ Մատուծոյ երկրպագութիւն ընելու
 համար, ալ պէտքը չէ ոչ Արուսաղէմ,
 և ոչ ուրիշ մէկ մասնաւոր տեղ մը եր-
 թալ. այլ թէ մարդս կրնայ՝ ու պէտք է
 որ Մատուծոյ երկրպագութիւն ընէ հոգևով
 և ճշմարտութեամբ, ամմէն տեղ ու ամմէն
 ատեն: Մնաց որ՝ նոր կտակարանը Սով-
 սէսի օրէնքին պէս՝ քարեղէն տախտակի
 վրայ գրված զանցառութեան ու մեղաց դէմ
 պատուիրանքներ միայն չիտար, այլ կը պա-
 հանջէ կատարեալ դարձ մը, ամբողջ նորո-
 գում սրտի, ու անոր միջոցներն ալ ինքը
 կըսորվեցունէ: Մարդու վրան աս փոփո-
 խութիւնը՝ մէյմը եղածին պէս, որուն որ
 նոր կտակարանը նորէն ծնանիլ, ու Տին
 կտակարանը լլիպտո-լի-ն սրտի կըզոյ-
 ցեն, ան ատենը Մատուծոյ օրէնքը անոր
 սրտին մէջը կըգրվի: Մն մարդը՝ Մատուծոյ
 կամքը կըկատարէ, ու կըսիրէ Մատուծոյ
 կամքը ընելու. ոչ թէ յաւիտենական
 կեանքը ձեռք ձգելու համար, այլ վասն
 զի Մատուած Յիսուս Քրիստոսի ձեռ-

քովը անիկա իրեն ձրի պարգևեց: Ան
 Խորայէլացին՝ որ աս նոր ծննդեանս կը-
 չասնի, թէ որ կուղէնէ կրնայ իրեն քանի
 մը արտաքին սովորութիւնները պահել .
 զորօրինակ կերակրէն առաջ ու ետքը՝
 ձեռք լըլալ, խոզ կամ արիւն չուտել, ևն.
 նոր կտակարանը աս բաները իրեն չար-
 դիւէր . միայն թէ աս դիտաւորութիւնը
 պիտի ունենայ, որ անիկա ընելով՝ ըն-
 կերութեան մէջը աղէկ ու օգտակար սո-
 վորութիւն մը կը պահէ կոր . ու ընաւ
 միտքէն պիտի չանցունէ, որ անիկա ըրած
 ատենը՝ Աստուծոյ աչաց առջևը արդիւ-
 նաւոր գործք մը ըրած է:

Այց շաբաթ օրերուն վրայ, Աւետա-
 րանը մեզի կը սորվեցնէ, որ առաքելները
 ու առջի Վրիստոնեաները՝ եօթներորդ
 օրվան տեղը՝ առաջին օրը տօն կամ կիրակի
 բռնեցին, ՚ի յիշատակ նոր ստեղծման . որ
 Յիսուս Վրիստոսի յարուրը կընքե-
 ցաւ, ու Հոգւոյն Արբոյ գալստեամբը՝
 մեղաւոր մարդկութեան հաղորդը վեցաւ
 կամ տրվեցաւ: Աս երկու դիպուածքն ալ
 շաբաթուն առջի օրը եղաւ: Ուրեմն Վրիս-
 տոնեաները՝ նոր կտակարանին նայելով,
 առաքելոց կանոնները ու սորվեցուցած
 բաները՝ մարգարէից ու նոյն իսկ Յիսուսի

Քրիստոսի պատուիրանքներուն պէս՝ պա-
 Տելու պարտաւոր են: Աւստի հին օրի-
 նաց մէջ եօթներորդ օրը ինչ հեղինա-
 կութիւն ունեցաւ նէ, նոր օրէնքին մէջն
 ալ առաջին օրը նոյն աստուածային հե-
 ղինակութիւնը ունի: Միայն մէկ բան
 մը կար, որ խել մը ատեն ինծի մութ երե-
 ցաւ. քի՛ աշխարհիս անկատար ու անբա-
 րոյական վիճակը: Աստուածաշունչ գիր-
 քը ԴՆԴ մեղի կըսորվեցունէ, որ Մեսիային
 ատենը՝ մէկ հովիւ մը միայն պիտի ըլլայ.
 ալ կոխ պիտի չըլլայ. թուրերը՝ փայտա-
 տի, ու նիզակները՝ հօտոցի պիտի փոխար-
 կին. Ասայ. ք. գառը՝ խաղաղութեամբ
 գայլին հետը մէկ տեղ պիտի արածի.
 Ասայ. ԳԼ. ԺԿ. կէ: Արդ՝ աս խոստմունք-
 ները դեռ չեն կատարված: Իմայ մենք
 աս բանիս նայելով՝ կրնանք մի ստոյգ կեր-
 պով մը ապացուցանել, թէ Մեսիայն
 դեռ չէ եկած: Աս մտածմունքը իս շատ
 անհանգիստ ըրաւ. բայց Սուրբ գիրքը ու-
 շագրութենով ու խորունկ մը կարգալով
 աս բանիս վրայօք քանի մը աղվոր ու
 բացայայտ մեկնութիւններ գտայ, որ իս
 էւելօք գոհ ըրին: Ահա ի՞նչպէս: Աս-
 տուածաշունչ գրքին մէջը եղած պատմական
 ու մարգարէական գիրքերուն ոճը՝ իրարմէ

շատ տարբեր գտայ: Պատմական գիրքերը շիտակէ շիտակ ժամանակագրական կարգով մը եղած գործքերը եւեւէ ետե կը պատմեն: Անոր ներհակը մարգարէից գիրքերը մարգարէութիւններ, գուշանակութիւններ, կամ թէ՛ Աբրայական բառերուն նշանակութիւնները աղէկ հասկըցընելու համար וְהָיוּ מִתְּוֹךְ מִתְּוֹךְ מִתְּוֹךְ հասկըն տեսիլքներ կը պատմեն: Մարգարէները וְהָיוּ מִתְּוֹךְ מִתְּוֹךְ וְהָיוּ מִתְּוֹךְ, տեսանող՝ նկատող կը սսվին: Անոնք կը հսկէին որ տեսնան, թէ իրենց ինչ պիտի զրուցվի. וְהָיוּ מִתְּוֹךְ וְהָיוּ מִתְּוֹךְ 1: Անանկ մէկ վիճակի մը մէջ կը գտնուվէին որ՝ միտքերնին կը լսալիշտակվէր. וְהָיוּ מִתְּוֹךְ וְהָיוּ מִתְּוֹךְ: Աս վիճակիս մէջը գտնված ատեննին, Աստուած՝ անոնց ներքին աչաց առջևէն ապագայ դիպուածները կանցունէր. ու անոնք՝ ան դիպուածները պատկերի մը պէս կը տեսնային: Մակարդակի մը առաջին՝ երկրորդ ու երրորդ կարգի առարկաները գիմացէն ու հեռուանց նայելու ըլլաս նէ, անանկ իրարու մօտ կերևան որ՝ իրենց մէջը եղած հեռաւորութիւնները աչքի չերևար. ասանկ ալ մարգարէները իրենց ունեցած հոգևովը հեղ մը նայելով, խիստ հեռու՝ քիչ հեռու ու խիստ մօտ գալիքը մէկէն կը տեսնային, անոնց մէջը ատեն

չորոշելով , ու ամմէնը մէկ կամ բոլոր մը սեպելով : Ասոր համար է որ՝ անոնց զրուցուածքը զարմանալի ոճ մը ունին . ու աս պատճառաւ է որ՝ շատ հեղ իրարմէ շատ հեռու եղած դիպուածները՝ առանց ժամանակագրական կարգի՝ մի միայն ու մի և նոյն գլխուն մէջը գրված են . ու անանկ կերպով մըն ալ պատմեր են , որ կարծես թէ ամմէնը մէկ տեղ պիտի ըլլայ :

Մեսիային վրայ եղած տեսիլքներն ալ՝ նոյն կերպով ու նոյն ոճով գրված են . վասն զի շատ հեղ մի և նոյն գլխուն մէջը միացած կըգտնանք Մեսիային խոնարհութիւնը , ու անոր հոգևոր թագաւորութեանը սկզբնաւորութիւնը . ու Մեսիային փառաւորութիւնը , ու անոր երևելի թագաւորութիւնը . երբ որ նորէն պիտի գայ կենդանիները ու մեռածները դատելու համար : Ահա ասոր համար է որ , մարգարէները գալիքը պատմած առնենին՝ անցեալը կամ ներկայն շատ կըգործածեն : Ահա—տսլի բառն ալ՝ որ անոնց գրուածքին մէջը շատ տեղ կըհանդիպի , վերը ըսածս կըհաստատէ :

Աս կերպովըս կըցայ որոշել Մեսիային առաջին գալուստը խոնարհութեամբ ու չարչարանքով եղած Վրկիչի մը պէս ,

անոր երկրորդ գալուստէն որ պիտի ըլլայ
 փառաց մէջ՝ աշխարհի դատաւորի պէս :
 Առաջին գալուստը կատարվեցաւ , երկ-
 րորդ գալուստը դեռ պիտի ըլլայ : Ան
 մարգարէութիւնները որ Միսիային չար-
 չարանացը ու անոր հոգևոր թագաւո-
 րութեան ընթացքը կրկնուին, անոնք ամենն ալ
 (ըստ բառին) կատարվեցան : Իսկ ան
 որ դեռ չէ կատարված, անոր կատարվե-
 լունն ո՞վ կրնայ երաշխաւոր ըլլալ : Այս
 երբոր Սեսիայն տարիներէն ետքը նորէն
 գալու ըլլայնէ, ան ատենը նաև իր փառ-
 քը պիտի տեսնուի, անիկա ամեն բան
 պիտի կատարէ, Աստուծոյ թշնամիները
 պիտի կործանէ, Իսրայելի մնացորդը նո-
 րէն պիտի հաստատէ, իր թագաւորու-
 թիւնը երկրի բոլոր բնակիչներուն մէջ
 պիտի ընդարձակէ, կռիւր ու մեղքին ամ-
 մէն լեզի պտուղները պիտի աւրէ, կատա-
 րեալ ու յաւիտենական խաղաղութիւն մը
 պիտի հաստատէ, մէկ խօսքով զրուցեմ,
 ամեն բան նորէն պիտի հաստատէ : Ան
 ատենը ամեն մարմին պիտի տեսնայ, որ
 Յաւիտենականին բերնէն ինչ որ ելա-
 նէ Այս ու Ամէն է, իր սիրական որդւոյն
 Յիսուս Մեսիային ձեռքովը :

Սերջապէս Աստուածաշունչ Վերբը

ինծի ծանօթութիւններ կուտայ կոր ան
 «դորմելի վիճակին վրայ, որուն մէջը մեր
 ազգը սյսչափ դարերէ՛ ի վեր ընկած է, ու
 ԾԴՅ զօժ, Էթանոսներուն որդեգրու-
 թեանը վրայ: Ա՛հա քանի մը մարգարէ-
 ութիւններ, որ աս քանին վրայ կըխօսին:
 “ Ե իլօհին պիտի վերաբերի ազգերուն
 հնազանդութիւնը” կըսէ Յակոբ, որ ան
 ալ Խասհակայ ու Աբրահամու պէս՝ Աս-
 տուծմէ խօսք առեր էր թէ “ Աշխարհիս
 բոլոր ազգերը՝ անոնց զաւակովը պիտի օրհ-
 նըվին”: Ասայեայ գլ. խբ. 1—12 հա-
 մարը, աս յետագայ խօսքերը կըկարդանք:

“ Ա՛հա իմին ծառաս, ես անոր պիտի օգ-
 նեմ, իմ ընտրածս՝ որնոր իմ հոգիս սիրեց,
 ես իմ հոգիս անոր վրայ դրի, անիկա
 ազգերու մէջ արդարութիւն պիտի գոր-
 ծածէ. չի պիտի կանչվըռտէ. իր ձայնը
 չի պիտի բարձրացընէ, ու ճամբաներուն
 մէջը լսել չի պիտի տայ. ջախջախած եղէ-
 գը չի պիտի կտորէ, ու ծուխը ելլող պատ-
 րիւքը չի պիտի մարէ մինչև որ դատաս-
 տանը ճշմարտութեան հանէ: Չի պիտի
 տկարանայ չի պիտի կործանի. ինչվան
 որ արդարութիւնը երկրի վրայ հաստա-
 տի: Աւ կղզիները անոր օրէնքին մտիկ
 պիտի ընեն: Ասանկ ըսաւ հզօր Աէհօվայն,

որնոր ստեղծեց ու տարածեց երկինքը . որնոր երկիրը ու անոր արմախքը ընդարձակեց , ու անոր վրան եղած ժողովրդեանը շունչ տուաւ , ու մէջը պտըտողներուն ոգի : Աս Աէհօվայս քեզ կանչեցի արդարութիւն , ես քու ձեռքէդ պիտի բռնեմ . ու քեզ պիտի պահեմ . ես քեզ պիտի տամ ուխտ ժողովրդեան ու լոյս ազգաց . կոյրերուն աչքերը բանալու համար , բանտարդեալները բանտէն ազատելու համար , ու մութի մէջ բնակողները՝ բանտէն հանելու համար : Աս Աէհօվայ եմ . աս է իմ անունս . ես իմ փառքս ուրիշի չի պիտի տամ . ու ոչ իմ գովութիւնս փորված պատկերներու : Ահա առջի բաները եղան . ես նոր բան ծանուցում կրնեմ , ու դեռ չեղած ձեզի կիմացընեմ : Արգեցէք Աէհօվային մէկ նոր օրհնութիւն մը . անոր գովեստը երկրի ծայրերէն , ծովուն վրայ նաւով պտըտողներ , ծովուն մէջը եղողներ , կողիներ ու անոնց բնակիչները , անապատը ու անոր քաղաքները յայնչինն բարձրացընեն . ան վրանները՝ ուր որ Աեդար կը բնակի . ապառաժներու մէջ բնակողները յաղթութեան երգեր թող կանչեն , լեռներուն գլուխէն թող գոչեն : Աէհօվային թող

փառք տան . ու անոր գովեստը կղզիներու
 մէջ պատմեն” : Աոյն մարգարէն կըսէ գլ .
 խթ . 6 : “ Աս բան մը չէ որ դուն իմ
 ծառաս ըլլաս . յակորայ ցեղերը նորէն
 հաստատելու համար , ու Խարայէլին մնա-
 ցորդը դարձնելու համար . այլ ես քեզ
 տրվի , որ աղգերու լոյս ըլլաս . ու երկրի
 ծայրերուն իմ փրկութիւնս : Աւ կն գլ .
 1—2 , Սեսիայն մարգարէին բերնովը
 կըզրուցէ : “ Վնտովեցայ անոնցմէ որ իս
 չէին հարցունէր , գտնովեցայ անոնցմէ որ
 իս չէին փնտրուէր . ան ազգը՝ որ իմ անու-
 նովս չէր զրուցվեր ես անոր ըսի . Ահա
 ես . Ահա ես : Աս ամմէն օր իմ ձեռքս
 երկնցուցի դէպ ’ի ապստամբ ժողովուրդի
 մը , որ իրենց մտքին հետեւելով՝ գէշ
 ճամբաներու մէջ կըպըտըտին կոր” : Ավ-
 սեայ մարգարէին գրքին մէջը աս երեւելի
 մարգարէութիւնը կըգտնանք , գլ . 7 . 4—5 :
 “ Խարայէլի որդիքը՝ շատ օրեր առանց
 թագաւորի , առանց իշխանի , առանց զոհի ,
 առանց արձանի , առանց եփուտի , ու
 առանց թերափի պիտի մնան . բայց ան-
 կէց ետքը՝ Խարայէլի որդիքը պիտի դառ-
 նան . ու իրենց Աէհօվայ Ատուածը , ու
 Վաւիթը իրենց թագաւորը պիտի փնտռեն
 ու ետքի օրերը պիտի պատուեն Աէհօվայն

ու անոր բարերարութիւնը” : Աւրեմն
 թէ որ Մեսիային թագաորութիւնը
 մեր գիտցածին ու ճանչցածին պէս ալ
 չէնէ, ՚ի հարկէ Մատուծոյ առաջուց զրու-
 ցածին պէս պիտի ըլլայ :

Աղբարք իմ՝ երբոր Մեսիայն նորէն
 գալու ըլլայ նէ, ան ատենը մեր աստու-
 ածահաճոյ ազգին մնացորդն ալ՝ անոր փա-
 ռացը ու փրկութեանը մասնակից պիտի
 ըլլայ . վասն զի անոնք անոր պիտի դառ-
 նան . ու պիտի ճանչնան զանիկա, որնոր
 իրենց հարքը ծակեր էին . ու պիտի ցաւին
 ինչպէս որ մէկը կը ցաւի իր անդրանիկ
 տղուն վրայ : Բայց ինչվան անատենը՝
 թիրահաւատութեան մէջը մեռած Հրէա-
 ներուն վրայ պիտի ճշմարտի ան խօսքը,
 թէ “Ո՛վ որ չըհաւատայնէ, պիտի դա-
 տապարտուի” . Մարկ . ԺԳ . 16 : Արու-
 հետե “Աւրիշով փրկութիւն չիկայ . վասն
 զի երկինքի տակ՝ ուրիշ մէկ անուն մընալ
 չիկայ՝ մարդկանց տրված, որով կարե-
 նանք փրկութիւն գտնալ” . Գաղթ . Դ . 12 :

Ան ողբալի ու թշուառ վիճակը՝ որուն
 մէջը մեր ազգը հիմայ կը գտնուի կոր, որնոր
 ԴՈՒ Մատուծաշունչ Գլքին մէջն ալ առա-
 ջուց զրուցված է, (տես . Ասայ . Դ . 9-13 .
 ու գլ . իԴ . 10.) պիտի մեռմանալ . Իսրայլ էլը

նարէն օրհնեալ ժողովուրդ մը պիտի ըլլայ ,
 ու պիտի չըզրուցվի “ ( ) օրհնեալ ըլլայ Աստուած որ մեզ Ազգիպտոսի քաղքէն հանեց ,
 այլ օրհնեալ ըլլայ Աստուած որ մեզ ամմէն քաղքէն ժողովեց ” : Իսրայէլը՝ հոգևոր Իսրայէլին հետը պիտի միանայ , ու պիտի գրվի Աստուծոյ ծառաներուն մէջը , որոնք որ Ասայեայ մարգարէութեանը նայելով , նոր անուն մը պիտի ունենան . գլ . կր . 2 : Իրաւ է որ՝ հիմակվան բաներուն կարգը ու երևոյթը բնաւ յոյս մը չիտար որ ատ բանը շուտ մը ըլլայ : Բայց ո՞վ գիտէ : Ո՞րչափ անյուսալի բաներ կրտեսնանք կոր մեր օրը , որ մեր միտքէն բնաւ չէր անցնէր : Առջի երկու հազար տարին կը ցըցընեն որ , Աբրահամու կոչմանէն հետէ Աստուած իր ժողովուրդը՝ կամաց կամաց ու աստիճանաբար իր վախճանին հասցուց : Քանի՞ քանի՞ անգամ աս շրէից պզտիկ ազգը իրեն մոլորութիւններուն ծանրութեամբը , ու իր թշնամիներուն բռնութեամբը պիտի կործանէր , բայց միշտ Աստուծոյ կարող ձեռքը անոր օգնութիւն հասաւ ու զանիկա ազատեց . ու պահեց անանկ մէկ սիրով մը , որ մայր մը չի կրնար ունենալ : Ատքի երկու հազար տարին ալ առջիններուն շատ կրնամանի : Ա՛մենա

կարող Մատուծուն խոստմանցը նայելով
 Մբրահամ բոլոր մէկ ազգ մը եղաւ : Նոյն
 ինքն Յիսուս Սեսիայն՝ որ անարգեցաւ
 ու երեսէ ձգվեցաւ , պինտ առաջ
 միայն տասվերկու առաքեալ ունեցաւ ,
 որ անհաստատ բնութեամբ , առանց բաղ-
 դի , առանց կրթութեան ու տկար մար-
 դիկներ էին : Նայինք ինչ ըրին : Իրենց
 տէրոջը անունովը գացին բոլոր աշխարհիս
 քարոզելու , թէ Մատուծ աշխարհս
 այնչափ սիրեց որ իրեն բուն որդին Յի-
 սուս Քրիստոս խրկեց , որ անոնց մեղացը
 համար քաւիչ պատարագ մը ըլլայ . ու
 զիրենք ալ առաքեալի պէս խրկեր էր
 որպէս զի Յիսուսի անուանը բոլոր հա-
 ւատացողներուն՝ ապաշխարութիւն քարո-
 զեն , մեղաց թողութեան ու յաւիտենա-
 կան կենաց խոստմունքը տալով : Ու
 ահա Յունաստանի ու Հռոմայի կուս-
 տունները կործանեցան , ու խիստ շատ
 Հրէաներ Քրիստոնէական հաւատքը ըն-
 դունեցան . ու կուսպաշտ ճանչցրված բո-
 լոր ազգերէն միլիոնաւոր մարդիկ՝ ան ա-
 տներ իրենց կուսքերը թողուցին ու կեն-
 գանի Մատուծոյ դարձան , ուրախանալով
 Մատուծոյ շնորհացը՝ ու իրենց մեղաց թո-
 դութեանը վրայ Յիսուսի Սեսիային ձեռ-
 քովը :

Աւետարանը կրսէ թէ, ճշմարտութեան
 դէմ դնող խիստ շատ եղաւ, բայց ճշմար-
 տութիւնը միշտ յաղթող գտնուեցաւ :
 Նաև աս ետքի ատենները, որ Քրիստո-
 նէից եկեղեցին կարծես թէ նորէն կու-
 պաշտութեան մէջ կիյնար կոր Պապա-
 դաւան կրօնքին մոլորութիւններովը,
 Աստուած՝ եկեղեցւոյն մէջը միշտ մէկ ընտ-
 րեալ ժողովուրդ մը, մէկ սուրբ ու թա-
 գաւորական օծում մը պահեց, որպէս զի
 զիրենք կոչողին զօրութիւնները հրատա-
 րակէ. ու նաև սոսկալի ու մահառիթ հա-
 լածանքներու մէջ՝ Յիսուսի իսկական ճըշ-
 մարտութեանը համար՝ անդադար վկա-
 յութիւն ընէ : Ալպիթօաներուն, Սօտու-
 աներուն, Հիւսսիթներուն կամ Սօրա-
 վեան եղբարց, ու վեշտասաներորդ դա-
 րուն մէջը եղած բարեկարգութիւն ընող-
 ներուն անունը՝ վարքը՝ նեղութիւնները
 ու չարչարանքները՝ ամմէնուն յայտնի է,
 ու պէտքը չէ աս տեղս յիշել : Ու աս
 մեր օրերը՝ որչափ մեծ օգուտներ ու յա-
 ուաջադիմութիւններ կրնէ կոր Աւետա-
 րանը՝ Ասիայի մէջ, Ափրիկէի մէջ, Ամե-
 րիգայի մէջ, ու խաղաղական ծովուն կղզի-
 ներուն մէջը, ուր որ հազարաւոր կու-
 պաշտներ կրդառնան կոր Ահհօփայն

պաշտելու համար Յիսուսին անունովը :
 Եսանկ ըլլալով կրտսնանք կոր որ ան
 խոստմունքը կրկատարվի կոր. Ասայի լե. 1 :
 “ Ենապատը ու չոր տեղվանք պիտի ու-
 րախանան , անբնակ երկիրը պիտի ցնծայ ,
 ու վարդի պէս պիտի ծաղկի ” :

Մի ամենասիրելի եղբարք իմ , ձեզի ու-
 րիշ շատ բաներ ունէի զրուցելու . բայց աս
 տեղս խօսքըս պիտի լրմընցընեմ , որպէս զի
 ուշադրութիւննիդ չի հատնի : Ձեզի զրու-
 ցած քիչ խօսքերուս վրայ կուզեմ որ աղէկ
 ու ծանր քննութիւն մը ընէք : Ես գրու-
 ածքիս մէջը եղած հիմնական բաները՝ մէյ
 մը որ աղէկ հասկընալու ըլլաքնէ , բոլոր
 ձեր մէկալ երկբայութիւնները շուտ մը ին-
 քիրմէ կըցրուին :

Ես փորձը իմ վրաս ըրի . վասն զի երբոր
 իմացայ թէ ճշմարիտ ու ուղիղ է Եստու-
 ծոյ ան խօսքերը , “ Աէհօվայն երկինքէն
 նայեցաւ մարդկանց տղոցը վրայ , տեսնալու
 համար՝ թէ արդեօք իմաստուն մը կայ մի
 որ Եստուած փնտռէ : Եմմէննալ մոլորեր
 են . ու զգուելի են եղեր . մարդ մը չիկայ որ
 աղէկութիւն ընէ , նաև մէկ մը չկայ .” Ստղճ.
 * Ժ Դ . 2—3 : Ու “ Սարդու սրտին երևակա-

* Բար Էօլմանանից , Ժ Դ

յուլթիւնը՝ տղայութեան ատենէն աւրած է՝ ճշմարտութենէն ալ չի հեռացայ: Ե ուս մը թողութիւն ու խաղաղութիւն գտայ: Յիսուսի հաւատալով, ու Մատուծոյ սուրբ ուրախութիւնը ուրախացայ: Մասնկ հաւատալովս՝ իմ հոգիս նորոգեցաւ, ու Մատուծոյ Հոգին սրտիս մէջը բնակեցաւ: Մս հոգւովս ստացայ հարկաւոր զօրութիւն մը՝ բոլոր սրտանց սիրելու զանիկա, որնոր առաջ ինքը իս սիրեց. մեղքի դէմ դնելու, հսկելու ու աղօթք ընելու, ու Յիսուսի սուրբ շաղկապը հետեւելու. որ իր վարքովը ինծի օրինակ տուաւ, թէ Մատուծոյ հաճոյ ըլլալու համար ինչպէս պէտք է ապրիլ:

Սերջապէս ձեզի կաղաչեմ, որ աս պղտիկ դրութիւնս նորէն կարդաք իբր առաջի Մատուծոյ, ու Մատուծոյ աղաչելով՝ որ իրեն Հոգւովը ձեզ լուսաւորէ: Գուրք ձեզի մի՛ զրուցէք (ինչպէս որ մեր օրվան հրէաներուն շատը սորված են զրուցելու,) ես գիտուն չեմ որ աս բաներս կարենամ հասկընալ: Մղէկ գիտցէք որ ձեր յաւիտենական վիճակը՝ ճշմարտութիւնը ձանձնալուն ու ճշմարտութեանը հետեւելուն կամ չի հետեւելուն վր կեցած է: Մատուծոյ խօսքը՝ միայն գիտնոց համար գրված չէ, այլ՝ բոլոր աշխրբիս համար է: Գաւիթ

կրողը ուցէ. “Վու՛ն քու պատուիրանքն Երօվա՛
 իմ թշնամիներէս աւելի իս իմաստուն ըրիր.
 վասն զի քու օրէնքդ միշտ ինծի հետ է: Աս
 իմ վարպետներէս աւելի իմաստուն եղայ,
 վասն զի քու վկայութիւներդ՝ իմ մտածու-
 թիւնս էին: Սերերէն աւելի իմաստուն
 եղայ, վասն զի քու պատուիրանքն Երօվա՛
 հետի: Քու խօսքդ՝ իմ ոտքիս ճրագ է, ու
 իմ ճամբուս լոյս” : Սող. * ճԺԺ . 98—
 105 :

Աղբարք իմ, աղէկ գիտցէք որ, աս գրու-
 ածքս ձեզի խրկելովս՝ ուրիշ մէկ գիտաւո-
 րութիւն մը չունիմ, բայց եթէ ձեզ ալ
 մասնակից ընել ան երջանկութեանը, որն
 որ ես կրվայելեմ կոր. ձեզի հաղորդելով
 ան ճշմարտութիւնը, որ ինծի խաղաղու-
 թիւն ու կեանք արժաւ : Արանի թէ ամ-
 մէնքդ ալ որ ասօր Աստուծոյ ձայնը կրլսէք
 կոր, բնաւ ձեր սիրտը չի խտացրնէիք :
 Ասօրս է ժամանակ ընդունելի, ասօր է օր
 փրկութեան : Մեր հարցը Աստուածը՝ իր
 ժողովուրդը օրհնէ. ձեզ ալ օրհնէ, ձեզ՝ որ
 աս գրութիւնս կրկարդաք կոր, ու ձեզի իր
 շնորհքը տայ, ամէն :

* Քու Խօսքն անից, ճԺԺ :

Leban

Colem

Ann.

ՆՈՐԱՏԻՊ ԳՐԵԱՆՔ

Աւետարան Տեառն մերոյ Յիսուսի
Քրիստոսի . գրաբառ փոքրագիր :

Բանալի ընթերցման կամ Այբբենա-
րան գիրերը ճանչնալու համար :

Գաւանութիւնք Ս . Յ . Ե . Պայպա-
յիթի Գերմանացի Հրէի . աշխարհաբառ :

Օքոսարան մանկանց հոգևոր տաղերու
և խրատներու , և բնական պատմութիւն-
ներու : աշխարհաբառ և պատկերազարդ :

Եղանակ 1837 Վճին :

Կանոնք կամ բնակք իրերաւարժու-
թեան , դպրատունները գործածելու հա-
մար . պատկերազարդ :

Հեգարաննոր կարգով ու դիւրին ճամ-
բով կարդալ սորվելու համար . աշխարհա-
բառ և պատկերազարդ :

Նոր կտակարան Տեառն մերոյ Յիսուսի
Քրիստոսի . գրաբառ փոքրագիր :

Քերականութիւն Անգղիարէն և շա-
յերէն լեզուի . աշխարհաբառ :

Ի ՕՍԻԻՌՆԵՆ